চাণক্য-শ্লোক

(পৰিশুদ্ধ মূল, অনুবাদ, [illegible]াখ্যা আৰু উদাহৰণ সহ।)

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

'গজমুক্তা,' (অসমীয়া) 'বেতাল পঞ্চবিংশতি'
আৰু 'দ্ৰৌপদী' ৰচোতা

শ্ৰীমহেশচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা কটকী দ্বাৰা
প্ৰণীত।
যোৰহাট।

...5.19........

প্ৰথম সংস্কৰণ।

বৰকটকী কোম্পানীৰ হৈ
শ্ৰীঅজধৰ বৰকটকী দ্বাৰা
প্ৰকাশিত।
যোৰহাট
১৯৩১ চন, ১৮৫৩, শক।

GOVERNMENT OF ASSAM.
Call No...............
DISTRICT LIBRARY.

সৰ্ব্বস্বত্ব সংৰক্ষিত।

মূল্য ৶০ তিনি অনা মাত্ৰ।

HAT.

যোৰহাটৰ দৰ্পণ প্ৰেচত,
শ্ৰীটুনিৰাম শৰ্ম্মা বৰুৱা দ্বাৰা ছাপা হ'ল।

উৎসর্গ।

পিতা স্বৰ্গঃ পিতা ধৰ্ম্মঃ পিতাহি পৰমং তপঃ।
পিতৰি তৃপ্তিমাপন্নে প্ৰিয়ন্তে সৰ্ব্বদেৱতাঃ॥

যি জনে আদৰ কৰি সকতে মোক চাণক্য-শ্লোকখিনি মুখে মুখে শিকাইছিল, সেই পৰমাৰাধ্য পৰম-গুৰু স্বৰ্গীয় ৺কৃষ্ণচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা পণ্ডিত পিতৃ-দেৱতাৰ পৱিত্ৰ স্মৃতিৰ উদ্দেশে এই ক্ষুদ্ৰ পুথিখনি ভক্তিৰে সমৰ্পণ কৰা হল।

ইতি—

যোৰহাট, কটকীপুখুৰি।
১৮ ভাদ (জন্মাষ্টমী), ১৮৫৩ শক।

অধম সন্তান—
শ্ৰীমহেশ।

পাতনি

ভাৰতৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈকে সকলোৱে চাণক্যৰ নাম শুনিছে। তেওঁ এজন বিচক্ষণ ৰাজনীতিজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত আছিল। খৃষ্টীয় শকৰ ৩১৯ বছৰৰ পূৰ্ব্বেই তেওঁ পাটলীপুত্ৰৰ সিংহাসনত কৌশলক্ৰমে মৌৰ্য্যবংশৰ চন্দ্ৰগুপ্তক বহুৱাই নিজে তেওঁৰ মন্ত্ৰিত্ব কৰিছিল। গতিকে তেওঁ আবিৰ্ভাৱ হবৰ প্ৰায় ২২ শ বছৰ হল।

চাণক্যই চকেজাৰ শ্লোকেৰে এখন বৃহৎ নীতিশাস্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল। পাচত সেই শ্লোকখিনি গুণ অনুসাৰে 'লঘুচাণক্য' আৰু 'বৃদ্ধচাণক্য' নামেৰে দুখন গ্ৰন্থত বিভক্ত হল। লঘুচাণক্যৰ দুটাচাৰিটা, যেনে—'কিং কুলেন বিশালেন,' 'মাতৃবৎ পৰদাৰেষু,' 'একেনাপি সুবৃক্ষেণ' আদি—শ্লোক প্ৰায় সকলোৱে জানে। শ্লোকবিলাক যে অতি উপাদেয় আৰু সকৰে পৰা আমাৰ লৰা-ছোৱালীবিলাক যে ইয়াৰ লগত চিনাকি হোৱা উচিত সেই কথা বোধ কৰোঁ কোনেও মুই নকৰিব। কিন্তু সকলোখিনি শ্লোক সাৰগৰ্ভ হলেও তাৰ কিছুমান কোমলমতি লৰা-ছোৱালীৰ পক্ষে উপযোগী নহয়। সেই কাৰণে, আৱশ্যক অনুযায়ী যোগ-বিয়োগ কৰি ১১৬ টা শ্লোকেৰে এই চাণক্য-শ্লোকখনি যুগুত কৰা হল। শিক্ষাৰ্থীৰ সুবিধাৰ নিমিত্তে গোনতে সংস্কৃত শ্লোকৰ অনুবাদ দি তাৰ পাচত বন্ধনিৰ ভিতৰত সৰল ব্যাখ্যা আৰু ঠায়ে ঠায়ে উদাহৰণেৰে শ্লোকৰ অৰ্থ হৃদয়ঙ্গম কৰাবলৈ সাধ্যানুযায়ী চেষ্টা কৰা হৈছে। কোনো কোনো ঠাইত শ্লোকৰ অৰ্থৰ লগত খাপ খোৱা আমাৰ যোজোনা-পটন্তৰ আদিয়েও ঠাই পাইছে। এই কামত কিমান কৃতকাৰ্য্য হব পাৰিছোঁ তাৰ বিচাৰ ৰাইজে কৰিব। যিবিলাকৰ নিমিত্তে এই পুথি লিখা হল ইয়াৰ পৰা সিবিলাকৰ একণমান উপকাৰ হলেও আমাৰ শ্ৰম সফল মানিম।

বালিগাওঁ আৰ্য্যবিদ্যালয়ৰ প্ৰধান শিক্ষক শ্ৰীযুক্ত মুৰলীধৰ বৰুৱা বি এ ডাঙৰীয়াৰ উদগণিত এই পুথিখনি লিখা হল। যোৰহাট ট্ৰেইনিং স্কুলৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত চুপৰিণ্টেণ্ডেণ্ট, শ্ৰদ্ধেয় পণ্ডিত শ্ৰীযুক্ত লক্ষ্মীনাথ শৰ্ম্মা এম এ ডাঙৰীয়াই হাতে লিখা পুথিখন চাই শুধৰাই দিছিল। সেই হেতুকে, সিবিলাক উভয়ৰে ওচৰত আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনালোঁ। ইতি

যোৰহাট, কটকীপুখুৰি।
১৮ ভাদ্ৰ, ১৮৫৩ শক।
ইং ৪।৯।১৯৩১

বিনীত নিবেদক
শ্ৰীমহেশচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা কটকী।

চাণক্য-শ্লোক সম্বন্ধে এটি অভিমত :—

শ্ৰীযুত মহেশচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা কটকীদেৱে গোটোৰা চাণক্য-শ্লোক আৰু তাৰ অসমীয়া ভাঙনী ও সৰল ব্যাখ্যা হাতে লিখা অৱস্থাত চকু ফুৰাই চাই বৰ আনন্দ পালোঁ। কিতাপখনি ছপাই ওলালে ই অসমীয়া ছাত্ৰসকলৰ ও সাধাৰণ অসমীয়া সমাজৰ বৰ উপকাৰত আহিব বুলি আশা কৰোঁ। অনুবাদ, ব্যাখ্যা আৰু টোকাবিলাকে বৰ সৰল ও উজুকৈ সকৰা ভাষাত লিখা বাবে সকলোৱে অলপ চেষ্টাতে ভালকৈ বুজিব পাৰিব। প্ৰত্যেক অসমীয়া ছাত্ৰয়ে একোখন লৈ পঢ়ি তাৰ সাকৰা উপদেশ মতে চলিবলৈ চেষ্টা কৰিলে তেওঁলোক ভবিষ্যতে আচল মানুহ হৈ দেশৰ ও সমাজৰ মঙ্গল-সাধন কৰিব পাৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ। কিতাপখনি গোটোৰা লিখাৰ ধৰণ বৰ শুৱলা হৈছে। লিখক ইয়াৰ বাবে আমাৰ প্ৰশংসাৰ পাত্ৰ। ইতি—

যোৰহাট।
১২।৮।১৯৩১

স্বাক্ষৰ—শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ শৰ্ম্মা।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

চাণক্য-শ্লোক।

বিদ্বত্ত্বং চ নৃপত্বং চ নৈব তুল্যং কদাচন।
স্বদেশে পূজ্যতে রাজা বিদ্বান্ সর্ব্বত্র পূজ্যতে ॥ ১ ॥

রজাই কেবল নিজর দেশতহে মান পায়, কিন্তু বিদ্বানে যলৈকে যায় তাতে সন্মান পায়, সেই হেতুকে, বিদ্যা আরু রাজপদ—এই দুটা বস্তু কেতিয়াও সমান নহয়। [রজা লোককাণর গরাকী; সেই বাবে, রজা নির্গুণী বা অত্যাচারী হলেও, তেওঁর রাজ্যর ভিতরত প্রজাই, ভয়তে হওক বা আশাতে হওক, তেওঁক মান-সৎকার করি চলিবই লাগিব। কিন্তু বিদ্বান মানুহক সকলোরে সকলো ঠাইতে উপযাচি আগমান আরু আসপাত দিয়ে। সেই কারণে, বিদ্বান রজাতকৈয়ো ওপর।] ১।

পণ্ডিতে চ গুণাঃ সর্ব্বে মূর্খে দোষাহি কেবলম্।
তস্মান্ মূর্খসহস্রেভ্যঃ প্রাজ্ঞ একো বিশিষ্যতে ॥ ২ ॥

DISTRICT LIBRARY
(... COLLECTION)

জনাবুজা মানুহৰ গাত বহুত ভাল গুণ আৰু মূৰ্খৰ গাত কেৱল দোষহে থাকে। সেই দেখি, এহেজাৰ মূৰ্খতকৈ এজন পণ্ডিতেই শ্ৰেষ্ঠ বা ভাল। [বহুত মূৰ্খই লগ লাগি কৰিব নোৱাৰা এটা টান কাম এজন পণ্ডিতেই ছলেৰে বা বুধিৰে কৰিব পাৰে; মূৰ্খ যিমান সৰহ হয় সিমান আহুকাল বাঢ়ে, আৰু সেই অনুপাতে কামতো বেমেজালি ঘটে।] ২।

মাতৃবৎ পৰদাৰেষু পৰদ্ৰব্যেষু লোষ্ট্ৰবৎ।
আত্মবৎ সৰ্ব্বভূতেষু যঃ পশ্যতি স পণ্ডিতঃ ॥ ৩ ॥

যিজনে আনৰ তিৰোতাক মাক যেন আৰু লোকৰ বস্তুক মাটিৰ চপৰা দলি যেন ভাবে আৰু নিজৰ গাত চিকোট মাৰি চাই সুখদুখ বুজি সংসাৰৰ সকলো প্ৰাণীলৈকে সেই ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰে—তেৱেঁই পণ্ডিত। [যিজনে পৰৰ তিৰোতাক নিজৰ মাতৃ যেন লাবি ভক্তিৰে মান-সৎকাৰ কৰে, আনৰ বস্তুলৈ সমূলি লোভ নকৰে আৰু নিজক আনে যেনে ব্যৱহাৰ কৰিলে ভাল পায়, আনকো তেনে ব্যৱহাৰ কৰে—তেওঁ কাম, ক্ৰোধ, লোভ আদি ৰিপু জয় কৰি সংসাৰত সুখেসন্তোষে কাল কটাব পাৰে। ব্যভিচাৰী নহবা, চুৰ নকৰিবা আৰু সকলোকে মৰম কৰিবা।] ৩।

কিং কুলেন বিশালেন গুণহীনস্তু যো নৰঃ।
অকুলীনোঽপি শাস্ত্ৰজ্ঞো দৈবতৈৰপি পূজ্যতে ॥ ৪ ॥

যি মানুহৰ গাত গুণ নাই তেওঁ সৰু বা উচ্চ বংশত উপজিলেও একো লাভ নাই; নীচকুলীয়া মানুহ এজনো যদি পণ্ডিত হয় তেন্তে তেওঁক মানুহেহে নেলাগে দেৱতায়ো সন্মান কৰে। [গুণ নথকা

মানুহৰ গুৰিগছ নিন্দিব নোৱাৰা হলেও তেওঁক কোনেও আদৰ নকৰে ; কিন্তু নিচেই নীহকুলীয়া মানুহ এজনো যদি পঢ়ি-শুনি পণ্ডিত বা জ্ঞানী হয় তেন্তে তেওঁক সকলোৱে মান কৰে। এতেকে, কুলীনতকৈ বিদ্বান শ্রেষ্ঠ। মনত ৰাখিবা—দোষত দণ্ড আৰু গুণত পূজা।] ৪।

ৰূপযৌবনসম্পন্না বিশালকুলসম্ভবাঃ।
বিদ্যাহীনা ন শোভন্তে নির্গন্ধা ইব কিংশুকাঃ ॥ ৫ ॥

ৰূপ আৰু যৌৱন থকা আৰু হফালে ডাঙৰ বংশত ওপজা কিন্তু গাত বিদ্যা নথকা মানুহকো, গোন্ধ নাইকিয়া পলাশ ফুলক আদৰ নকৰাৰ দৰে, কোনেও সমাদৰ নকৰে। [গাত গুণ বা বিদ্যা নেথাকিলে কিন্তু দেখিবলৈ মালভোগ কল যেন হলেও, 'এওঁ বৰুৱাৰ ঘৰৰ লৰা' আৰু 'তেওঁ ফুকনৰ ঘৰৰ লৰা' বুলি কোনেও উলটি নেচায় ; কিন্তু গাত সদগুণ থকা হাড়ীঘাঁহীৰ লৰাকো, জ্ঞানী হলে সকলোৱে সন্মান কৰে। এতেকে দেখা যায় যে বিদ্যাৰ অভাৱত ডাঙৰ মানুহ সৰু হয়, আৰু বিদ্যাৰ বলত সৰুও ডাঙৰ হয়।] ৫।

শৰ্ব্বৰীভূষণং চন্দ্রো নাৰীণাং ভূষণং পতিঃ।
পৃথিবীভূষণং ৰাজা বিদ্যা সৰ্ব্বস্য ভূষণম্ ॥ ৬ ॥

ৰাতিৰ শোভা চন্দ্র, তিৰোতাৰ শোভা স্বামী, পৃথিৱীৰ শোভা ৰজা, কিন্তু বিদ্যা সকলোৰে অলঙ্কাৰ স্বৰূপ। [জোনে ৰাতিৰ, স্বামীয়ে তিৰোতাৰ, আৰু ৰজাই পৃথিৱীৰ অৰ্থাৎ এটা বস্তুৱে এটা বস্তুৰ মাথোন শোভা বঢ়ায় ; কিন্তু বিদ্যাই মতামাইকী, লৰাবুঢ়া, সুৰূপ-কুৰূপ সকলোৰে জেউতি চৰায়—ই সৰ্ব্বচাক।] ৬।

মাতা শত্রুঃ পিতা বৈৰী যেন বালো ন পাঠিতঃ।
ন শোভতে সভামধ্যে হংসমধ্যে বকো যথা ॥ ৭ ॥

লৰাকালত লৰাছোৱালীক পঢ়াবলৈ চেষ্টা নকৰা মাকবাপেক সেই লৰাছোৱালীৰ শত্রুস্বৰূপ; ৰাজহাঁহৰ মাজত বগলীৰ দৰে সিহঁতে আগলৈ সভাৰ মাজত শোভা নেপায়। [সৰু কালত লৰাছোৱালীক পঢ়োৱা মাকবাপেকে অৱশ্যে কৰিবলগীয়া কাম; তাকে নকৰিলে সেই লৰা-ছোৱালী আগলৈ মানুহৰ দলত নিজৰ মান ৰাখি মিলিব নোৱাৰে। সিহঁত চিৰকাল মূৰ্খ হৈয়ে থাকিব; সিহঁতক তোলাৰ পৰা মাক-বাপেকৰো একো সুখ নহয়।] ৭।

কোঽৰ্থঃ পুত্ৰেন জাতেন যো ন বিদ্বান্ ন ভক্তিমান্।
কাণেন চক্ষুষা কিংবা চক্ষুঃ পীড়ৈব কেবলম্ ॥ ৮ ॥

যি লৰা বিদ্বান আৰু ভক্তিমান নহয় তেনে লৰা উপজিলে কি হব? কণাৰ চকু থকাৰ পৰা কি লাভ? মাত্ৰ চকুৰ পীড়াইহে সাৰ। [মূৰ্খ পুত্ৰ হোৱাতকৈ নোহোৱাই ভাল; তেনে লৰা হোৱাৰ পৰা মাকবাপেকৰ মনত সুখশান্তি নাইকিয়া হয় মাথোন। আছে গৰু নবয় হাল, থকাতকৈ গৰু নথকাই ভাল। ফুটা চকুত কুটা পৰিবই পৰিব।] ৮।

বৰমেকো গুণী পুত্ৰো ন চ মূৰ্খশতান্যপি।
একশ্চন্দ্ৰস্তমো হন্তি নাসংখ্যস্তাৰকাগণঃ ॥ ৯ ॥

এশ মূৰ্খ লৰা হোৱাতকৈ এটি গুণী পুত্ৰ হোৱাই ভাল। অলেখ তৰায়ো গুচাব নোৱাৰা ৰাতিৰ আন্ধাৰ এটি চন্দ্ৰয়ে গুচাব পাৰে।

[যেনেকৈ অকল এটি চন্দ্ৰই অসংখ্য তৰাই গুচাব নোৱাৰা আন্ধাৰ গুচাই ফৰিংফুটা জোনাক কৰে, সেই দৰে এটি গুণী পুত্ৰই বহুত মূৰ্খ পুত্ৰই কৰিব নোৱাৰা সজ কাম কৰি মাকবাপেক আৰু বংশৰ গৌৰৱ বঢ়ায়।] ৯।

লালয়েৎ পঞ্চবর্ষাণি দশ বর্ষাণি তাড়য়েৎ।
প্রাপ্তে তু ষোড়শে বর্ষে পুত্রে মিত্রবদাচরেৎ ॥ ১০ ॥

লৰাক পাঁচ বছৰ লালনা আৰু দহ বছৰ তাড়ণা কৰিব লাগে। লৰা যোল বছৰীয়া হলে তাৰ লগত বন্ধুৰ নিচিনাকৈ ব্যৱহাৰ কৰা উচিত। [লৰাৰ পাঁচ বছৰ বয়সত বিদ্যাৰম্ভ কৰা হয়; বিদ্যাৰম্ভ কৰাৰ আগলৈকে লৰাক মৰম কৰি আঁহপাহ মোকলাব লাগে। ছবছৰৰ পৰা পোন্ধৰ বছৰলৈকে—এই দহ বছৰ—লৰাক কঠোৰ শাসনত ৰাখি বিদ্যা শিকাত মন বহুৱাব লাগে। যোল বছৰ বয়সত লৰাই নিজৰ ভালবেয়া নিজে বুজিব পৰা হয়। এতেকে, এই সময়ত লৰাক বন্ধুৰ নিচিনাকৈ উপদেশ দিলেই যথেষ্ট। এই বয়সত মাৰকিল কৰিলে অজ্ঞানী লৰাই বাপেক বা শিক্ষকক গেঙ্গেৰি দিবও পাৰে।] ১০।

লালনে বহবো দোষাস্তাড়নে বহবো গুণাঃ।
তস্মাৎ পুত্রং চ শিষ্যং চ তাড়য়েন্ন তু লালয়েৎ ॥১১॥

লৰাক আদৰ কৰাৰ পৰা বহুত অপকাৰ আৰু শাসন কৰাৰ পৰা বহুত উপকাৰ হয়; সেই হেতুকে, লৰা আৰু ছাত্ৰক লাই নিদি শাসন কৰা উচিত। [লাই পালে লৰা মইমত হয় আৰু গুচে; সিইতক কেতিয়াও আশ্ৰয় নিদিবা। চেকনীৰ আগতহে বিদ্যা।] ১১।

একেনাপি সুবৃক্ষেণ পুষ্পিতেন সুগন্ধিনা।
বাস্যতে তদ্ বনং সর্ব্বং সুপুত্রেন কুলং যথা ।। ১২ ।।

যেনেকৈ হাবিত মুঠেই এজুপি ভাল গছ ফুলিলেও তাৰ গোন্ধত গোটেই হাবিখন মল-মলাই থাকে, সেই দৰে এটি ভাল লৰা উপজিলেও গোটেই বংশৰ গৌৰৱ বাঢ়ে। [ভাল লৰা মোটেই এটি হলেও তেওঁৰ যশস্যাৰে সেই বংশৰ নাম উজ্জ্বল হয়। সৎ পুত্র কুলৰ পদুম-ফুল বা প্ৰদীপ।] ১২।

একেনাপি কুবৃক্ষেণ, কোটৰস্থেন বহ্নিনা।
দহ্যতে তদ্ বনং সর্ব্বং কুপুত্রেন কুলং যথা ॥ ১৩ ॥

যেনেকৈ ধোন্দ্ থকা বেয়া গছ এজোপাত জুই লগাৰ দোষত সেই হাবিত থকা (ধোন্দ্ নথকা) সকলো গছ পুৰি মৰে, সেই দৰে মূর্খ পুত্রই বংশৰ গৌৰৱছন কৰে। [ধৰা—এটা মূর্খ মানুহে এটা মানুহক বিনা জগৰত এটা চৰ মাৰিলে। চৰ খাওঁতাই ওপৰলৈ পানী ছটিয়াই তাক নিশ্চয় গালি পাৰিব, আৰু পাৰিলে 'কুকুৰৰ পুতেক' বুলি তাকো এটা চৰ মাৰিব। এটা মানুহে নাৰিকল চুৰ কৰি খোৱাৰ দোষত টিকটিকি খালে। মানুহে 'অমুকৰ ঘৰৰ, অমুকৰ পুতেক, অমুকৰ নাতিয়েক, অমুকাই নাৰিকল চুৰ কৰি খাই টিকটিকি খালে' বুলি সাত পুৰুষ চৰ্চ্চি গ্লানি কৰিব। কুপুত্র কুলৰ কণ্টক।] ১৩।

মূর্খোঽপি শোভতে তাবৎ সভায়াং বস্ত্রবেষ্টিতঃ।
তাবচ্চ শোভতে মূর্খো যাবৎ কিঞ্চিন্ন ভাষতে ॥১৪॥

মূর্খই ভালকৈ গামুৰ আঁতাই পিন্ধি উৰি সভালৈ গলেও, সি

নম্রতা মানলৈহে অর্থাৎ যেতিয়ালৈকে কথা নকয় তেতিয়ালৈকেহে শোভা পায়। [সাজপাৰেৰে নিজৰ মূৰ্খালি এখন্তকলৈহে ঢাকি ৰাখিব পাৰি ; মানুহজন মূৰ্খ নে পণ্ডিত সেই কথা তেওঁ মাত মাতিলেই, চিনিব পৰা মানুহে বুজি উঠিব। মূৰ্খালি ভাল কাপোৰকানিৰে ঢাকি ৰখা পৰা বস্তু নহয়।] ১৪।

বিষাদপ্যমৃতং গ্রাহ্যমমেধ্যাদপি কাঞ্চনম্।
নীচাদপ্যুত্তমং জ্ঞানং স্ত্রীৰত্নং দুষ্কুলাদপি ॥ ১৫ ॥

বিহত থকা অমৃত আৰু বিষ্ঠাত পৰা সোণ বুটলি লবা ; নীহ মানুহৰ পৰাও বিদ্যা শিকিবা, আৰু যি ছোৱালীৰ ৰূপ আৰু গুণ দুয়োটা আছে আৰু স্বভাবচৰিত্ৰও বৰ পবিত্ৰ তেনেকুৱা ছোৱালী হীন কুলত উপজিলেও তেওঁক বিয়া কৰোৱাত দোষ নাই। [বেয়া বস্তুৰ লগত থকা ভাল বস্তু সাদৰেৰে গ্ৰহণ কৰিবা। ভাল বস্তু চুৱা নহয়।] ১৫।

উৎসবে ব্যসনে চৈব দুর্ভিক্ষে শত্রুসঙ্কটে।
ৰাজদ্বাৰে শ্মশানে চ যস্তিষ্ঠতি স বান্ধবঃ ॥ ১৬ ॥

যাক সম্পদে-আপদে, আকালত, শ্মশানত আৰু গোচৰ লগাৰ সময়ত পোৱা যায় তেৱেঁই প্ৰকৃত বন্ধু। [বিপদে আপদত মাত লগায় আকালত ভাত যোগায়, বিয়াই-সবাহে যোগ দিয়ে, গোচৰ লগাৰ সময়ত বুদ্ধি-ভাৱনা দি সহায় কৰে, মানুহ মৰিলে খৰিপেৰ দিবলৈ শ্মশানলৈ যায় আৰু চেঁচ নিদিয়ে তেওঁকে আচল বন্ধু বুলি জানিবা।] ১৬।

পৰোক্ষে কাৰ্য্যহন্তাৰং প্ৰত্যক্ষে প্ৰিয়বাদিনম্ ।
বৰ্জ্জয়েদ্ যত্নতো বন্ধুং বিষকুম্ভং পয়োমুখম্ ॥ ১৭ ॥

যি মিত্ৰই মুখৰ আগত মিঠা কথা কৈ গাৰ আঁৰ হলেই কাৰ্য্য নাশ কৰে তেনেকুৱা মিত্ৰক মুখত অমৃত কিন্তু ভিতৰত বিহ থকা কলহৰ দৰে পৰিত্যাগ কৰিবা। [দুষ্ট মিত্ৰৰ লগ নলবা বা তেওঁবিলাকক বিশ্বাস নকৰিবা ; সিইঁতৰ ছলাহী কথাত ভোল গলে বিপদে তোমাক মেৰাই ধৰিব।] ১৭।

সকৃদুষ্টং তু যো মিত্ৰং পুনঃ সন্ধাতুমিচ্ছতি ।
স মৃত্যুমেব গৃহ্লাতি গৰ্ভমশ্বতৰী যথা ॥ ১৮ ॥

যেনেকৈ গৰ্ভ হলেই খচ্চৰী প্ৰায় মৰে, সেই দৰে এবাৰ বিশ্বাস হেৰুওৱা মিত্ৰৰ লগত যি আকৌ প্ৰণয় কৰে তেওঁৰ বিপদ অনিবাৰ্য্য। [যিবিলাক বন্ধু বা মিতিৰ অবিশ্বাসী বুলি এবাৰ প্ৰমাণ পাইছা তেওঁবিলাককে যদি আকৌ বিশ্বাস কৰা, তেন্তে বিপদত পৰিবাই পৰিবা।] ১৮।

ন বিশ্বসেদবিশ্বস্তে ন মিত্ৰেঽপ্যতিবিশ্বসেৎ ।
কদাচিৎ কুপিতং মিত্ৰং সৰ্ব্বদোষং প্ৰকাশয়েৎ ॥১৯॥

অসজাতী মানুহক কেতিয়াও বিশ্বাস নকৰিবা ; মিত্ৰ বা বন্ধুকো বৰকৈ বিশ্বাস কৰা যুগুত নহয় ; কাৰণ, সিবিলাকৰ লগত তোমাৰ মিতিৰালি ভাগিলে তোমাৰ দোষ সুপিকে তেওঁবিলাকে প্ৰকাশ কৰি তোমাৰ অপকাৰ কৰিব পাৰে। [আশয় নোপোৱা মানুহকতে নেলাগে তোমাৰ আপোন মিতিৰকো বৰকৈ বিশ্বাস নকৰিবা ; আজি তোমাৰ যিজন মিত্ৰ কাইলৈ তেৱেঁই কাৰ্য্য পতিকে তোমাৰ

শত্রু হব পাৰে। তোমাৰ গুপ্ত কথা জনা থাকিলে তেওঁ তোমাৰ অপকাৰ কৰিবলৈ বহুত ছল পাব।] ১৯।

জানীয়াৎ প্রেষণে ভৃত্যান্ বান্ধবান্ ব্যসনাগমে।
মিত্রং চাপদি কালে চ ভাৰ্য্যাং চ বিভবক্ষয়ে ॥ ২০ ॥

কাম কৰিবলৈ পঠিয়াই লগুৱাক, ব্যসনৰ সময়ত বন্ধুক, বিপদ-কালত মিত্ৰক আৰু দুৰৱস্থাৰ সময়ত তিৰোতাক চিনিব পাৰি। [গৃহস্থই কৰিবলৈ কোৱা কাম লগুৱাই যদি নিজৰ কাম যেন ভাবি ভালকৈ আৰু ধৰাবৈকৈ কৰে তেন্তে তাক ভাল চাকৰ বুলি জানিবা; বিপদ-আপদত পেটেসমন্বিতে সহায় কৰা বন্ধুৱেই আইৰ ফালৰ কুটুম; স্বামীৰ দুৰৱস্থাৰ সময়তো যি তিৰোতাই সুখৰ কালত কৰা দৰেই স্বামী-সেৱা কৰে তেৱেঁই আচল তিৰোতা।] ২০।

শ্রূয়তাং ধৰ্ম্মসৰ্ব্বস্বং শ্রুত্বা চ হৃদি ধাৰ্য্যতাম্।
আত্মনঃ প্রতিকূলানি ন পৰেষাং সমাচৰেৎ ॥ ২১ ॥

সকলো ধৰ্ম্মৰ সাৰ মৰ্ম্ম কি—তাক থোৰতে কওঁ শুনা আৰু তাক হিয়াত গাঁথি লোৱা। আনে তোমাক যেনে আচৰণ কৰিলে তুমি দুখ পোৱা, আনকো তেনে ব্যৱহাৰ নকৰিবা। [আনে তোমাক সাত পুৰুষ উদ্ধাৰি গালি পাৰিলে, আঙুলি কুটাই শাও দিলে বা ডিঙিত ধৰি গৈঁতিয়ালে, তুমি কেতিয়াও ভাল নোপোৱা; তেন্তে তুমিও আনক তেনে ব্যৱহাৰ নকৰিবা। ভালকৈ ভাবি চিন্তি চাই সকলো কাম কৰিবা; আপোন ভালে জগত ভাল।] ২১।

নিৰ্গুণেষ্বপি সত্ত্বেষু দয়াং কুৰ্ব্বন্তি সাধবঃ।
ন হি সংহৰতে জ্যোৎস্নাং চন্দ্ৰশ্চণ্ডালবেশ্মনি ॥২২॥

যেনেকৈ চন্দ্ৰই চাণ্ডালৰ ঘৰতো পোহৰ দিবলৈ বিমুখ নহয়, সেই দৰে সাধুসকলে গুণহীন জন্তুকো পুতৌ কৰে। [গুণী বা নিৰ্গুণী সেই কথাৰ বিচাৰ নকৰাকৈ আৰু উপকাৰৰ হৈ উপকাৰ পাবলৈ আশা নকৰি সাধুসকলে সকলোকে দয়া কৰে—এয়েই সাধুৰ বিশেষত্ব।] ২২।

বিদ্যা মিত্ৰং প্ৰবাসেষু মাতা মিত্ৰং গৃহেষু চ।
ব্যাধিতস্যৌষধং মিত্ৰং ধৰ্ম্মো মিত্ৰং মৃতস্য চ ॥ ২৩ ॥

ঘৰত আপোন মাক, প্ৰবাসত আপোন বিদ্যা, ৰুগীয়াৰ আপোন দৰব আৰু জীৱনে মৰণে সকলোৰে আপোন ধৰ্ম্ম। [মাক স্নেহৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি; পুতেকক তেওঁৰ সমান মৰম কৰোঁতা এই সংসাৰত কেও নাই। আয়ে চায় মুখলৈ তিৰোতাই চায় হাতলৈ। তাচহুৰা ঠাইত মানসৎকাৰ পাবলৈ হলে গাত বিদ্যা থাকিব লাগিব; দৰব নেথাকে ৰুগীয়া মানুহ জীৱন্তে মৰা; কি জীৱনে কি মৰণে ধৰ্ম্মতকৈ সাৰ বস্তু আৰু নাই। ধৰ্ম্মত থাকন্ত হৰি নছাৰন্ত সঙ্গ। এহিমতে পাণ্ডৱৰ নাহি ৰণ ভঙ্গ ॥] ২৩।

মুহূৰ্ত্তমপি জীবেচ্চ নৰঃ শুক্লেন কৰ্ম্মণা।
ন কল্পমপি কষ্টেন লোকদ্বয়বিৰোধিনা ॥ ২৪ ॥

ইহকাল আৰু পৰকাল নষ্ট কৰি অনেক কাল জীয়াই থকাৰ লাভ কি? তাতকৈ নিৰ্ম্মল পুণ্য কাম কৰি অলপ দিন জীয়াই থকাই ভাল। [বেয়া কাম কৰি সৰহ দিন জীয়াই থাকি পাপ আৰু অপযশ অৰ্জ্জাতকৈ কম দিন জীয়াই থাকি পুণ্য আৰু যশস্যা লাভ কৰা অনেক গুণে ভাল। জীৱনৰ যাই উদেশ্য হৈছে ভাল কাম কৰা—বেয়া কাম কৰি সৰহ দিন জীয়াই থকা নহয়।] ২৪।

ন কশ্চিৎ কস্যচিন্মিত্রং ন কশ্চিৎ কস্যচিদ্রিপুঃ।
ব্যবহাৰেণ জায়ন্তে মিত্ৰাণি ৰিপবস্তথা ॥ ২৫ ॥

সংসাৰত কোনো কাৰো শত্ৰু বা কোনো কাৰো মিত্ৰ নহয়। নিজৰ আচৰণৰ দ্বাৰা মানুহ মানুহৰ শত্ৰু বা মিত্ৰ হয়। [তুমি আনৰ প্ৰতি সজ ব্যৱহাৰ কৰিলে মানুহ তোমাৰ বন্ধু হব, আৰু বিপৰীত আচৰণ কৰিলে শত্ৰু হব। আপুনি আপোনাৰ শত্ৰু আৰু আপুনি আপোনাৰ মিত্ৰ। এতেকে, তোমাক যদি বন্ধু লাগে তেন্তে সকলোৰে প্ৰতি সদ্ব্যৱহাৰ কৰিবা। ভাবেৰে পৰিলে পকা ধানেও বাট দিয়ে।] ২৫।

দুৰ্জ্জনঃ প্ৰিয়বাদী চেন্নৈতদ্ বিশ্বাসকাৰণম্।
মধু তিষ্ঠতি জিহ্বাগ্ৰে হৃদি তস্য হলাহলম্ ॥ ২৬ ॥

দুষ্টই লহনদি মিঠা কথা কলেও সেই কথাত বিশ্বাস নকৰিবা; কাৰণ, সিহঁতৰ জিভাত মৌ কিন্তু হিয়াত বৰবিহ। [দুষ্টই নিজৰ অভীষ্ট সিদ্ধ কৰিবৰ নিমিত্তে তৎক্ষণাৎ ভৰিত ধৰে আৰু পিছতাতে কান্ধত উঠে—এইটো সিহঁতৰ জন্মগত স্বভাৱ। সাৱধান, সিহঁতৰ মিঠা কথাত যেন ভোল নোযোৱা।] ২৬।

দুৰ্জ্জনঃ পৰিহৰ্ত্তব্যো বিদ্যয়ালঙ্কৃতোঽপি সন্।
মণিনা ভূষিতঃ সৰ্পঃ কিমসৌ ন ভয়ঙ্কৰঃ ॥ ২৭ ॥

দুৰ্জ্জনৰ গাত বিদ্যা থাকিলেও সিহঁতক বিশ্বাস কৰা অযুগুত। মূৰত মণি থকা সাপ জানো ভয়ঙ্কৰ নহয়? [বিদ্যা-বুদ্ধি থকা দুষ্ট মানুহ মূৰ্খ দুষ্টতকৈ ভয়ঙ্কৰ আৰু একাচি হৰা; কাৰণ, অন্যৰ অপকাৰ কৰিবলৈ সিহঁতে বহুত বাট দেখে আৰু দোষৰ পৰা নিজক সৰকাবলৈ অনেক উপায় উলিয়াই লব পাৰে।] ২৭।

সর্পঃ ক্রূৰঃ খলঃ ক্রূৰঃ সর্পাৎ ক্রূৰতৰঃ খলঃ।
মন্ত্রৌষধিবশঃ সর্পঃ খলঃ কেন নিবার্য্যতে॥ ২৮॥

সাপ আৰু টুটকীয়া দুয়ো নিষ্ঠুৰ; মন্ত্র আৰু দৰবেৰে সাপক বশ কৰিব পাৰি, কিন্তু মন্ত্র আৰু দৰৱ টুটকীয়াত নেফাপে। [টুটকীয়া মানুহ ফেঁটী-গোমতকৈয়ো ভয়ঙ্কৰ; কাৰণ, সিহঁতক বশ কৰিব পৰা উপায় নাই। সিহঁতে সাপ হৈয়ো খায় আৰু বেজ হৈয়ো চায় বা ধাৰেৰেও কাটে গাদিৰেও মাৰে।] ২৮।

ত্যজ দুৰ্জ্জনসংসৰ্গং ভজ সাধুসমাগমম্।
কুৰু পুণ্যমহোৰাত্রং স্মৰ নিত্যমনিত্যতাম্॥ ২৯॥

দুৰ্জ্জনৰ লগ এৰিব সাধুসঙ্গ লোৱাঁ; ৰাতিয়ে-দিনে পুণ্য কাম কৰাঁ; আৰু সংসাৰৰ অসাৰত্ব দিনৌ মনত পেলোৱাঁ: [সন্তৰ শকাল, দুষ্টৰ একাল—সেই দেখি, সাধুৰ সঙ্গ লৈ সদাই ভাল কাম কৰিবাঁ; সন্তৰ সঙ্গত সুবাসনা। তেতিয়া হলে সংসাৰলৈ তোমাৰ আসক্তি ক্ৰমাৎ টুটি যাব। মন পৱিত্ৰ কৰিবলৈ ইয়াতকৈ আৰু ভাল উপায় নাই।] ২৯।

অহোবত বিচিত্রাণি চৰিত্রাণি মহাত্মনাম্।
লক্ষ্মীং তৃণায় মন্যন্তে তদ্ভাৰেণ নমন্তি চ॥ ৩০॥

এই সংসাৰত সাধু পুৰুষৰ চৰিত্ৰ কেনে বিচিত্ৰ! তেওঁবিলাকে লক্ষ্মীক তৃণ-জ্ঞান কৰে; আকৌ সেই লক্ষ্মীৰ ভৰতে দোঁ খায়। [সাধাৰণ মানুহে ধন-সম্পত্তিলৈ বৰ হেঁপাহ কৰে আৰু তাক পালে ঠৰঙ্গা অৰ্থাৎ মদগৰ্ব্বী হয়; কিন্তু সজ্জনৰ স্বভাৱ ঠিক তাৰ বিপৰীত এওঁবিলাকে ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিলৈ হেঁপাহ নকৰে আৰু ধনসম্পত্তি হলে বৰ নম্ৰহে হয়।] ৩০।

ধনানি জীবিতং চৈব পরার্থে প্রাজ্ঞ উৎসৃজেৎ।
সন্নিমিত্তে বরং ত্যাগো বিনাশে নিয়তে সতি ॥ ৩১ ॥

সজ্জ-বুদ্ধিমান লোকে আনর উপকার করিবর নিমিত্তে ধন—আন কি নিজর জীৱন—দিবলৈকো পৰাঙ্মুখ নহয়; ধন আৰু জীৱন চিৰস্থায়ী বস্তু নহয়। সেই কাৰণে, এনেয়ে নষ্ট কৰাতকৈ ইয়াক ভাল কামত লগোৱাহে শ্রেয়ঃ। [অনিত্য ধন আৰু জীৱনৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হৈছে পৰৰ উপকাৰ কৰা; সেই দেখি, সজ্জনে নিজৰ যথাসৰ্ব্বস্ব খৰচ কৰি—আন কি নিজে মাৰও—পৰৰ উপকাৰ কৰে; নিবিলাকে দুৰ্লভ মনুষ্য-জন্ম আৰু ধনসম্পত্তি কেতিয়াও বিফলে যাবলৈ নিদিয়ে।] ৩১।

পৰদাৰান্ পৰদ্ৰব্যং পৰিবাদং পৰস্য চ।
পৰিহাসং গুৰোঃ স্থানে চাপল্যং চ বিবৰ্জ্জয়েৎ ॥ ৩২ ॥

অন্যৰ বস্তু, লোকৰ তিৰোতা, পৰৰ নিন্দা আৰু গুৰুজনৰ আগত হাস্য-পৰিহাস আৰু চাপল্য বৰ্জ্জন কৰিবা। [লোকৰ তিৰোতালৈ চকু নিদিবা, লোকৰ বস্তু মোহ নকৰিবা, অন্যৰ কুৎসা বা বদ্‌নাম নৰটিবা আৰু মান্য লোক যত থাকে ত'ত খিকিন্দালি নেমাৰিবা বা চুপাত নকৰিবা—কাৰণ, তেনে কৰা শিষ্টাচাৰ বিৰুদ্ধ। এইকেইটা দোষ এৰিব পাৰিলেহে মানুহে তোমাক 'মানুহ' বুলিব।] ৩২।

যদি নিত্যমনিত্যেন নিৰ্ম্মলং মলবাহিনা।
যশঃ কায়েন লভ্যেত তন্ন লব্ধং ভবেন্নু কিম্ ॥ ৩৩ ॥

যদি মলমূত্ৰেৰে পূৰ্ণ আৰু খন্তেকীয়া দেহা দি চিৰস্থায়ী নিৰ্ম্মল যশস্যা লাভ কৰিব পাৰি, তেন্তে ইয়াতকৈ আৰু কিবা লাভৰ কথা আছেনে? [যিজনে খন্তেকীয়া পচা শৰীৰ দি চিৰস্থায়ী আৰু বিমল

যশস্যা লাভ কৰিব পাৰে তেওঁৰেহে জীৱন ধৰা সাৰ্থক। প্ৰকৃত সাধু পুৰুষত বাজে সাধাৰণ মানুহে এই কাম কৰিব নোৱাৰে। তেৱেঁই সাইজে পাই, মৰণে বেহোৱা লোক।] ৩৩।

আয়ুষঃ ক্ষণএকোঽপি ন লভ্যঃ স্বৰ্ণকোটিভিঃ।
স চেন্নিৰৰ্থকং নীতঃ কানু হানিস্ততোঽধিকা ॥ ৩৪ ॥

জীৱনৰ এক মুহূৰ্ত্ত অতীত হলে তাক এক কোটি সোণৰ মোহৰ দিও ঘূৰাই আনিব নোৱাৰি ; এই হেন বহুমূলীয়া জীৱন অবাবত কটোৱা জনৰ অপৰিমিত হানি হয়। [সময় অমূল্য ধন ; ই টোপাকাঁড় যোৱাৰ দৰে কালৈকো অপেক্ষা নকৰি অবিৰাম গতিত চলিব লাগিছে। যিজনে সময়ৰ সদ্ব্যৱহাৰ কৰে তেওঁ সময় ধৰি ৰাখে। এতেকে, অমূল্য সময় বৃথাই নষ্ট নকৰিবাঁ—সময় ধন দি কিনিব পৰা বস্তু নহয়। সদাই সময়ৰ সদ্ব্যৱহাৰ কৰিবাঁ।] ৩৪।

শৰীৰস্য গুণানাং চ দূৰমত্যন্তমন্তৰম্।
শৰীৰং ক্ষণবিধ্বংসি কল্পান্তস্থায়িনো গুণাঃ ॥ ৩৫ ॥

দেহা আৰু গুণৰ মাজত স্বৰ্গমৰ্ত্ত্য প্ৰভেদ। শৰীৰ খন্তেকীয়া ; কিন্তু গুণ যুগমীয়া। [গুণহীন মানুহ মৰাৰ লগে লগে তেওঁৰ নাম লুমায় ; কিন্তু গুণী লোক মৰিও অমৰ—কাৰণ, তেওঁবিলাকৰ নাম সকলোৱে সদাই ভক্তিৰে স্মৰণ কৰে।] ৩৫।

অৰ্থনাশং মনস্তাপং গৃহে দুশ্চৰিতানি চ।
বঞ্চনং চাপমানং চ মতিমান্ ন প্ৰকাশয়েৎ ॥ ৩৬ ॥

ধনহানি হোৱাৰ কথা, মনৰ দুখবেজাৰ, ঘৰৰ বেয়া কথা, মানহানি কৰাৰ আৰু ঠগাৰ কথা, বুদ্ধিমান মানুহে আনৰ আগত প্ৰকাশ

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

নকৰে। [তোমাৰ ধনহানি হলে, তোমাক কোনো লোকে ঠগিলে বা লঘুলাঞ্ছনা কৰিলে, তোমাৰ মনৰ দুখবেজাৰ আৰু ঘৰৰ বেয়া কথা—এই কথাকেইটা আনৰ আগত নৰিলেও নকবা; ভিতৰুৱা কথা লোকক কোৱাৰ পৰা তোমাৰ কোনো লাভ নহয়, বৰং শত্ৰুৱে আনন্দ পাব। তাৰ পৰা, শত্ৰুৱে তোমাৰ অপকাৰ কৰিবলৈকো অনেক ছেলু পাব।] ৩৬।

ধনধান্যপ্ৰয়োগেষু তথা বিদ্যাগমেষু চ।
আহাৰে ব্যবহাৰে চ ত্যক্তলজ্জঃ সদা ভবেৎ ॥ ৩৭ ॥

নিজৰ ধান বা ধন খটোৱা বিষয়ে, বিদ্যা উপাৰ্জ্জন কৰা বিষয়ে, আহাৰ কৰা বিষয়ে আৰু আনৰ লগত ব্যৱহাৰ কৰা বিষয়ে—লাজ নকৰিবা। [তোমাৰ আৰ্থিক অৱস্থাৰ কথা তুমি যিমান ভালকৈ জানা আন কোনেও সিমান ভালকৈ নেজানে; সেই কাৰণে, লোকৰ কথালৈ মন নিদি, নিজৰ বুদ্ধিমতে ধন আৰু ধান কেনেকৈ খটালে দুপইচা বেচি আৰু দুকঠা সৰহ পাবা তাৰ ব্যৱস্থা কৰিবা। নিজৰ বুধি শিলৰ খুঁটি। লাজ কৰি যদি নজনা কথাটো শিক্ষক বা জনা মানুহক নবচি মাৰ সুৰি নোলোৱা তেন্তে ভালকৈ শিকিব নোৱাৰা; তোমাক জানিবা পাৰে সুভুঙে, কিন্তু ন মিতিৰৰ ঘৰত পাৰৰ আগ্ৰহে ভাত দিলে; তুমি যদি লাজ কৰি তোমাক পাৰৰ আগ্ৰহ সুতৰাং কথা নকৈ সেই আগ্ৰা খোৱা, তেন্তে তোমাৰ নিশ্চয় অপকাৰ হব, আৰু পাচত এহাতৰ চুল দুহাতে কাঢ়িব লাগিব। মানুহটোৰে পতি মনটো আৰু ধানটোৰে পতি কণটো—এজনৰ স্বভাৱ আন এজনৰ লগত নিমিলে। সেই হেতুকে, অন্যৰে সৈতে ব্যৱহাৰ কৰোঁতে লোকৰ আচৰণ নকল কৰিলে ঘাটি খাবা। চাবা—পনচিবিকাই

ৰাজহাঁহৰ পোজ লবলৈ যাওঁতে নিজৰ খোজ পাহৰাৰ দৰে তোমালোকৰ নহয় যেন।] ৩৭।

ধনিকঃ শ্রোত্রিয়ো ৰাজা নদী বৈদ্যশ্চ পঞ্চমঃ।
পঞ্চ যত্র ন বিদ্যন্তে তত্র বাসং ন কাৰয়েৎ ॥ ৩৮॥

য'ত ধনী মানুহ, পণ্ডিত, বেজ, নৈ আৰু ৰজা নাই, সেই ঠাইত বাস কৰা অযুগুত। [আজি তোমাক এশ টকা লগা হ'ল, কিন্তু তোমাৰ হাতত পাই এটাও নাই—ওচৰত ধনী মানুহ থাকিলে, মাটি বন্ধক দি হলেও তেওঁৰ পৰা ধন ধাৰে আনি বিপদৰ পৰা উদ্ধাৰ হব পাৰিবা। নজনা কথা এটাৰ অৰ্থ সুধি সংশয় ছেদ কৰিবলৈ আৰু বুধি-ভাৰসা এপাৰ সুধিবলৈ ওচৰত পণ্ডিতৰ আৱশ্যক। আটাইতকৈ ৰজাৰ আৱশ্যক—কাৰণ, মানুহে কথাতে কয় বোলে—ৰজা নাইকিয়া পাটত, কিলায় ধৰি বাটত। অৰাজক অৱস্থাত ধনৰ সংশয় আৰু স্ত্ৰীৰ আঁচলৰ গাঁঠিত বান্ধি থব লাগে। নৈৰ ওচৰত থকা মানুহে মাছটো-পুঠীটো, খৰিডাল, খেৰডাল, আৰু পানীটোপা বাবেও মাহ পায়। নৈয়েদি বেহা-বেপাৰ কৰিবলৈ আৰু এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ যাবলৈকো সুবিধা। দুপৰ নিশা এজন মানুহ হাইজাত পৰিল; বিঙ্গে-ডাঙ্গে পোৱা ঠাইত বেজ থাকিলে তুমি তেওঁক ততালিকে আনি ৰোগীক চিকিৎসা কৰাব পাৰিবা। বাতিয়েই দৰৱ নুখুৱালে পুৱা ৰোগী মৰিবও পাৰে। গৰু মৰে এৰালত, মানুহ মৰে আচানত।] ৩৮।

যস্মিন্ দেশে ন সম্মানো ন বৃত্তির্ন চ বান্ধবঃ।
ন চ বিদ্যাগমঃ কশ্চিৎ তং দেশং পৰিবৰ্জ্জয়েৎ ॥ ৩৯॥

যি দেশত বিদ্যা শিকাৰ আৰু ধন ঘটাৰ বাট নাই, য'ত বন্ধু নাই আৰু সন্মানো পোৱা নেযায়, সেই দেশত থকা অনুচিত। [ধন

ঘটা আৰু বিদ্যা অৰ্জ্জা জীৱনৰ প্ৰধান কাম—যত দুটাৰ এটাও নাই তাত থৰলি থাই থকাৰ লাভ কি? বন্ধু নথকা ঠাইত থাকিলে বাগৈ শ হবলৈকো আছে। মান্যবন্ত মানুহৰ মানহানি শিৰচ্ছেদৰ তুল্য; মান নোপোৱা ঠাইত থাকি অমানুহ হোৱা বৰ দুখ আৰু পৰিতাপৰ বিষয়।] ৩৯।

মনসা চিন্তিতং কৰ্ম্ম বচসা ন প্ৰকাশয়েৎ।
অন্যলক্ষিতকাৰ্য্যস্য যতঃ সিদ্ধিৰ্ন জায়তে ॥ ৪০ ॥

মনত পঙ্গা কথা মুখেৰে প্ৰকাশ নকৰিবা: কাৰণ, অন্যে সেই কথা জানিব পাৰিলে তোমাৰ কাৰ্য্যসিদ্ধি হোৱাত ব্যাঘাট জন্মিব পাৰে। [যি মানুহৰ আগত তোমাৰ মনত পঙ্গা কথা কোৱা সেই কামৰ পৰা তেওঁৰ বা তেওঁৰ মিত্ৰৰ স্বাৰ্থত ব্যাঘাট জন্মিব পাৰে—তেতিয়া হলে, তেওঁ সেই কামত হকাবধা জন্মোৱা সম্ভৱ। সেই হেতুকে, যি কথা ভাবা ভাবিবা মনত, আৰু যি পহু মাৰা মাৰিবা বনত। তিনি জন মানুহে জনা কথাটো কেতিয়াও গুপ্ত হৈ নেথাকে। মুঠতে, কেৱল নিজকহে বিশ্বাস কৰিবা।] ৪০।

দৃষ্টিপূতং ন্যসেৎ পাদং বস্ত্ৰপূতং জলং পিবেৎ।
শাস্ত্ৰপূতং বদেদ্ বাক্যং মনঃপূতং সমাচৰেৎ ॥ ৪১ ॥

চকুৰে চাই খোজ পেলাবা, কাপোৰেৰে চেকি পানী খাবা, শাস্ত্ৰসম্মত কথা কবা আৰু নিজৰ মনোমত কাম কৰিবা। [ভুল কোং (ভালকৈ ভাবি) নোচোৱাকৈ খোজ দিলে (হঠাৎ কোনো কাম কৰিলে) ভৰিত কাঁইটে বিন্ধিব (বিপদত পৰিবা); পানী ভালকৈ কাপোৰেৰে চেকি খালে তাত থকা বীজাণুৰ পৰা ৰোগ হোৱাত বৰ

ভয় নেথাকে ; যুক্তিযুক্ত কথা কলে কতো ঘাটি খাব নেলাগে, আৰু নিজৰ বুদ্ধি অনুসৰি কাম কৰিলে আশাতীত সুফল পোৱা যায়।] ৪১।

ঋণশেষোঽগ্নিশেষশ্চ ব্যাধিশেষস্তথৈব চ।
পুনশ্চ বৰ্দ্ধতে যস্মাৎ তস্মাচ্ছেষং চ কাৰয়েৎ॥ ৪২॥

ধাৰ, ৰোগ আৰু জুইৰ সঁচো নথবাঁ; কাৰণ, এই তিনটা বাঢ়ি আকৌ আগৰ সমান হয়। [আধাডুখৰীয়াকৈ কৰা যেই সেই কাম বেয়া হয়—সাপ মাৰি নেগুৰত বিষ থোৱা অযুগুত। জুই, ধাৰ আৰু ৰোগৰ জইন নমৰাকৈ কেতিয়াও নেৰিবাঁ।] ৪২।

মূৰ্খঃ যত্ৰ ন পূজ্যন্তে ধান্যং যত্ৰ সুসঞ্চিতম্।
দম্পত্যোঃ কলহো নাস্তি তত্ৰ শ্ৰীঃ স্বয়মাগতা॥ ৪৩॥

য'ত মূৰ্খই আদৰ নেপায়, য'ত ধান আদৰেৰে সচাঁ হয়, য'ত মতা-তিৰোতাৰ ভিতৰত মিল আছে, সেই ঠাইলৈ লক্ষ্মী আপুনি আহে। [যি ঘৰ মানুহত মতাৰ মুখ পূবলৈ আৰু মাইকীৰ মুখ পচিমলৈ নহয় অৰ্থাৎ উভয়ৰ ভিতৰত সম্পূৰ্ণ মিল আছে, য'ত মূৰ্খ মানুহে ঠাই বা লাই নেপায়, আৰু ধানক সোণ আৰু চাউলক ৰূপ যেন ভাবি আদৰ কৰে—সেই ঘৰ মানুহত চঞ্চলা লক্ষ্মী অচলা হয়। তিৰীয়ে পুৰুষে হৈবাঁ এক মতি, তেবেসে সিজিব হৰিত ভকতি॥] ৪৩।

অস্তি পুত্ৰো বশে যস্য ভৃত্যো ভাৰ্য্যা তথৈব চ।
অভাবে সতি সন্তোষঃ স্বৰ্গস্থোঽসৌ মহীতলে॥ ৪৪॥

যিজন মানুহৰ পুতেক, ঘৈণীয়েক আৰু লগুৱাই কথা শুনে, সেই জন মানুহৰ সংসাৰত বহুত অভাৱ থাকিলেও, তেওঁৰ পক্ষে

পৃথিৱীয়েই স্বৰ্গ। [পুতেক, ঘৈণীয়েক আৰু লগুৱাই কথা শুনা জন মানুহৰ মনত সদায় স্বৰ্গ-সুখ—তেহেলৈ তেওঁ দুবেলা দুগ্রাস পাত পেলাব পাৰক বা নোৱাৰক। দেহৰ সুখতকৈ মনৰ সুখ বহুত গুণে আৰু বাঞ্ছনীয়।] ৪৪।

দুষ্টা ভাৰ্য্যা শঠং মিত্রং ভৃত্যশ্চোত্তৰদায়কঃ।
সসর্পে চ গৃহে বাসো মৃত্যুৰেব ন সংশয়ঃ ॥ ৪৫ ॥

যিজনৰ তিৰোতাগৰাকী দুষ্ট, মিত্ৰ প্ৰবঞ্চক, লগুৱাই মুখে মুখে উত্তৰ দিয়ে আৰু যিজনে সাপেৰে সৈতে একে ঘৰে থাকে, তেওঁৰ বিনাশ বা মৃত্যু অৱশ্যম্ভাৱী। [ঘৰিণীয়েইহে ঘৰ—সেই তিৰোতাই যদি অসৎ স্বভাৱৰ হয় তেন্তে সেই ঘৰৰ একো লাগ বান্ধ নেথাকে; সেইপন ঘৰ নহয়—বাঁহতল। যাক বুলিছা আপোন তেৱেঁই যদি তোমাক ছপোণ ভৰায়, তেন্তে কপালে সাং; লগুৱাই মুখে মুখে ভোতা উত্তৰ কাটিলে সহিব নোৱাৰি—গা জ্বলি উঠে; সাপেৰে সৈতে একে ঘৰে থকা মানুহক সাপে এদিন খুটিবই খুটিব।] ৪৫।

মাতা যস্য গৃহে নাস্তি ভাৰ্য্যা চাপ্ৰিয়বাদিনী।
অৰণ্যং তেন গন্তব্যং যথাৰণ্যং তথা গৃহম্ ॥ ৪৬ ॥

ঘৰত যাৰ মাক নাই, যি বা তিৰোতা একনী আছে সেওঁ কঠুৱা, তেওঁ ঘৰত থকাতকৈ হাবিলৈ যোৱাই ভাল। কাৰণ, তেওঁৰ পক্ষে হাবিও যি ঘৰো সি—দুয়ো একে। [স্নেহৰ আধাৰ মাক বা বাং-চালী আৰু চেনেহী তিৰোতা নথকা ঘৰত একো সুখ নাই। তেনেকুৱা ঘৰত থকাতকৈ হাবিলৈ গৈ বনৰীয়া জন্তুৰ সঙ্গ লোৱাও বেয়া নহয়।] ৪৬।

তে পুত্ৰা যে পিতুৰ্ভক্তাঃ স পিতা যস্তু পোষকঃ।
তন্মিত্ৰং যত্ৰ বিশ্বাসঃ সা ভাৰ্য্যা যত্ৰ নিবৃতিঃ ॥ ৪৭ ॥

বাপেকক ভক্তি কৰা পুতেকহে পুতেক; পুতেকক পোহপাল দিয়া বাপেকহে বাপেক; বিশ্বাস কৰিব পৰা মানুহহে মিত্ৰ আৰু শোকতাপ গুচাব পৰা তিৰোতাইহে তিৰোতা। [পুতেকৰ কৰ্ত্তব্য মাক-বাপেকক মান-সৎকাৰ কৰা আৰু বাপেকৰ কৰ্ত্তব্য পুতেক-ইতক পোহপাল দিয়া। যিজনে মিত্ৰৰ বিশ্বাসঘাতকতা কৰা মহা পাপ বুলি ভাবে তেৱেঁই প্ৰকৃত বন্ধু। যিগৰাকী তিৰোতাই স্বামীৰ মন বুজি কাম কৰে আৰু নানা সজ কথা আৰু কামেৰে স্বামীৰ মনৰ দুখ-বেজাৰ গুচাব পাৰে, তেৱেঁইহে প্ৰকৃত ভাৰ্য্যা—বাকীবোৰ ভাব-যোৰোৰা মাথোন।] ৪৭।

কোকিলানাং স্বৰো ৰূপং পাতিব্ৰত্যং চ যোষিতাম্।
বিদ্যা ৰূপং কুৰূপানাং ক্ষমা ৰূপং তপস্বিনাম্॥ ৪৮॥

কুলিৰ মাত, তিৰোতাৰ সতীত্ব, কুৰূপৰ বিদ্যা আৰু তপস্বীসকলৰ ক্ষমাই ৰূপস্বৰূপ। [কুলি কাউৰীৰ দৰে ক'লা; কিন্তু শুৱলা মাত-টোৰ বাবে তাক সকলোৱে আদৰ কৰে: দেখিবলৈ গোবৰৰ পাচি যেন হলেও সতী তিৰোতাক যেয়ে সেয়ে সন্মান কৰে; গাত গুণ আৰু বিদ্যা থকা মানুহ কুৰূপ হলেও তেওঁক সকলোৱে সমাদৰ কৰে; ক্ষমা-গুণ নথকা তপস্বী প্ৰকৃত তপস্বী নহয়। আচল তপস্বী বোলাবলৈ হলে তেওঁৰ গাত ক্ষমাগুণ থাকিবই লাগিব—তেতিয়াহে তপশ্চৰণৰ জেউতি বাঢ়ে।] ৪৮।

অবিদ্যং জীবিতং শূন্যং দিক্ শূন্যা চেদবান্ধবা ।
পুত্রহীনং গৃহং শূন্যং সর্ব্বশূন্যা দরিদ্রতা ॥ ৪৯ ॥

বিদ্যাহীন মানুহৰ জীৱন শূন্য, মিতিৰকুটুম নথকা মানুহৰ চাৰিও দিশ শূন্য ; লৰা নথকা মানুহৰ ঘৰ শূন্য ; দৰিদ্ৰৰ পক্ষে গোটেই পৃথিৱী শূন্য । [বিদ্যাহীন মানুহৰ গাত কোনো সাৰ পদাৰ্থ নাই— কি কাম কৰা উচিত আৰু কি কাম কৰা অনুচিত—সি তাক ঠিক কৰিব নোৱাৰে ; গাত লাগি উপকাৰ কৰা মিতিৰকুটুম নথকা মানুহ বিপদত পৰিলে তেওঁবিলাকৰ বিলৈ পানাত হাঁত নচৰা হয় । লৰাই বুঢ়াই ঘৰখন আৰু মুঢ়াই-মুঢ়িয়ে জ্বহালথন । যাৰ ঘৰত লৰা নাই তেওঁৰ ঘৰখন নিচেই বিঙ্গা—থাকিবৰ মন নোযোৱা । দুখীয়া বুলিলে কুঠীয়া—তেওঁক সকলোৱে ছেই ছেই কৰে । তেওঁ জানিবা ঠাৰি ছিগা বেঙ্গেনা ।] ৪৯ ।

একমপ্যক্ষরং যস্তু গুরুঃ শিষ্যং প্রবোধয়েৎ ।
পৃথিব্যাং নাস্তি তদ্দ্রব্যং যদ্দত্ত্বা সোঽনৃণী ভবেৎ ॥ ৫০

গুৰুৱে যদি শিষ্যক এটা আখৰো শিকায় তেন্তে শিষ্যৰ পক্ষে পৃথিৱীত এনেকুৱা বস্তু নাই যাক দি তেওঁ গুৰুৰ ওচৰত নিধৰুৱা হব পাৰে । [গুৰুৱে শিষ্যক বা ছাত্ৰক সৰহ নেলাগে এটা আখৰ শিকালেও শিষ্য আজীৱন গুৰুৰ ওচৰত ধৰুৱা । অতএৱ, তেনে উপকাৰী শিক্ষক বা গুৰুক দেহেকেহে শ্ৰদ্ধা, ভক্তি আৰু সহায় কৰিবা] ৫০ ।

গুরুরগ্নির্দ্বিজাতীনাং বর্ণানাং ব্রাহ্মণো গুরুঃ ।
পতিরেকো গুরুঃ স্ত্রীণাং সর্ব্বত্রাভ্যাগতো গুরুঃ ॥ ৫১ ॥

দ্বিজাতিৰ গুৰু অগ্নি, সকলো জাতিৰ গুৰু ব্ৰাহ্মণ. তিৰোতাৰ গুৰু স্বামী—কিন্তু, অতিথি সকলোৰে গুৰু। [ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয় আৰু বৈশ্য—এই তিনি জাতিক দ্বিজাতি বা দ্বিজ বোলে। দুবাৰ জন্ম হয় বুলি এওঁবিলাকৰ সেই নাম। প্ৰথম—মাতৃগৰ্ভৰ পৰা জন্ম। দ্বিতীয় জন্ম—উপনয়নসংস্কাৰ-পূৰ্ব্বক ব্ৰহ্মবিদ্যা লাভ। এই তিনি বৰ্ণৰ উপাস্য দেৱতা অগ্নি; সকলো জাতিৰ গুৰু বেদজনা বামুণ; তিৰোতাৰ পক্ষে স্বামীতকৈ ডাঙৰ গুৰু নাই; কিন্তু অতিথি যেই জাতৰে হওক আৰু বুঢাই হওক বা লৰাই হওক—সকলোৰে সদাই পূজ্য।] ৫১।

অতিদৰ্পে হতা লঙ্কা অতিমানে চ কৌৰবাঃ।
অতিদানে বলিৰ্ব্বদ্ধঃ সৰ্ব্বমত্যন্তগৰ্হিতম্॥ ৫২॥

অতি দৰ্প কৰা বাবে ৰাৱণ আৰু অতি মান পোৱা হেতুকে দুৰ্য্যোধন সবংশে মৰিল। অতিকৈ দান কৰা বাবে বলি পাতালত বন্দী হব লগা হল। সেই বাবে অতিপাত যিহৰে তিহৰে বেয়া। [দান আদি সৎ কামো অতিপাতকৈ কৰা বেয়া—অহঙ্কাৰ, হিংসা, দ্বেষ আদি বেয়া কৰ্ম্মৰ যে কথাই নাই। 'অতি' শব্দ ভাল বা বেয়া যেই সেই কামতে বেয়া বুলি ভাবিবা। অতিশ্ৰী, হতশ্ৰী।] ৫২।

নিৰ্গুণস্য হতং ৰূপং দুঃশীলস্য হতং কুলম্।
অসিদ্ধস্য হতা বিদ্যা চাভোগেন হতং ধনম্॥ ৫৩॥

নিৰ্গুণীৰ ৰূপে শোভা নেপায়; অসৎ স্বভাৱৰ লোকৰ কুল-মান নেথাকে, সদাচাৰ নেথাকিলে বিদ্যা থকা মিছা; আৰু ভোগ কৰিব নোৱাৰা ধনো অসাৰ। [অকল ৰূপহে আছে কিন্তু গুণ নাই

এনেকুৱা মানুহক কেৱে সমাদৰ নকৰে; মন্দ স্বভাৱৰ লোকে উচ্চ বংশত জন্মিছে বুলিয়েই মানসংকাৰ নেপায়; বিদ্যা কেৱল শিকিলেই নহয়, সেই অনুসাৰে কাৰ্য্য কৰিলেহে বিদ্যা শিকাৰ সাফল। ধৰঁা— তোমাৰ মাৰঁা-বাপেৰঁা আৰু শিক্ষকে চুৰ নকৰিবলৈ দঢ়াই দঢ়াই উপদেশ দিছে; কিন্তু তুমি যদি সেই উপদেশ দলিয়াই পেলাই লোকৰ আগঠি এটা চুৰ কৰঁা তেন্তে তোমাক শিকোৱা আৰু তুমি শিকা দুয়োটা নিষ্ফল হ'ল। ধনৰ আৱশ্যক হৈছে নিজে ভোগ আৰু দুখীয়াক দান কৰিবলৈ; সেই দেখি, এই দুই উদ্দেশ্যে খৰচ কৰিব নোৱাৰা কৃপণৰ ধন থকা বা নথকা দুয়োটা সমান।] ৫৩।

স জীবতি গুণা যস্য ধৰ্ম্মো যস্য স জীবতি।
গুণধৰ্ম্মবিহীনস্য জীবনং নিষ্প্ৰয়োজনম্ ॥ ৫৪ ॥

গুণী আৰু ধাৰ্ম্মিক লোকহে জীয়াই থকা সাৰ্থক; গুণহীন আৰু ধৰ্ম্মহীন মানুহৰ জীৱন বৃথা। [গুণবান আৰু ধাৰ্ম্মিক মানুহ জীয়াই থকাৰ পৰা দহৰ উপকাৰ হয়, কিন্তু নিৰ্গুণী আৰু গুৰুগোসাঁই নমনা মানুহ জীয়াই থকাৰ পৰা সমাজৰ কোনো উপকাৰ নহয়, বৰং অপকাৰহে হয়। সেই বাবে, সিহঁত মৰি গোৱাও যেনে জীয়াই থকাও তেনে।] ৫৪।

যুগান্তে প্ৰচলেন্মেৰুঃ কল্পান্তে সপ্তসাগৰাঃ।
সাধবঃ প্ৰতিপন্নাৰ্থা ন চলন্তি কদাচন ॥ ৫৫ ॥

যুগান্ত কালত মেৰুও বিচলিত হয় আৰু প্ৰলয় কালত সাত সাগৰো উচ্ছলিত হয়; কিন্তু এই সংসাৰত সাধুজন সত্য পথৰ পৰা

কেতিয়াও বিচলিত নহয়। [পৰ্ব্বতো যদি বতাহত লৰে আৰু সাত সাগৰো যদি শুকাই যায় অৰ্থাৎ পৃথিৱীত নাইকিয়া ঘটনাও যদি ঘটে, তথাপি সাধু পুৰুষে সত্য পথৰ পৰা চুলি এডালমানো ইফাল সিফাল নকৰে। সাধুসকল সদাই অটল-অচল !] ৫৫ ।

দুৰ্লভং সুনৃতং বাক্যং দুৰ্লভঃ ক্ষেমকৃৎ সুতঃ।
দুৰ্লভা সদৃশী ভাৰ্য্যা দুৰ্লভঃ স্বজনঃ প্ৰিয়ঃ ॥ ৫৬ ॥

হিতকৰ মনোহৰ বচন, মাক-বাপেকক সেৱা-শুশ্ৰূষা কৰা সৎ স্বভাৱৰ লৰা, নিজৰ স্বভাৱেৰে সৈতে একে স্বভাৱৰ তিৰোতা আৰু প্ৰিয় আপোন মানুহ পোৱা দুৰ্লভ। [উপকাৰী অথচ মিঠা কথা যেয়ে সেয়ে নকয় আৰু কবও নোৱাৰে ; মাক-বাপেকক ভক্তি কৰা ভাল স্বভাৱৰ লৰাৰ সংখ্যা নিচেই কম ; নিজৰ স্বভাৱৰ লগত মিলা তিৰোতা আৰু প্ৰিয় আপোন মানুহ কোনো ভাগ্যবানেহে পায়।] ৫৬ ।

শৈলে শৈলে ন মাণিক্যং মৌক্তিকং ন গজে গজে।
সাধবো নহি সৰ্ব্বত্ৰ চন্দনো ন বনে বনে ॥ ৫৭ ॥

সকলো পৰ্ব্বতে মাণিক, সকলো হাতী-দাঁতে মুকুতা, সকলো হাবিতে চন্দন আৰু সকলো ঠাইতে সাধু পুৰুষ পোৱা নেযায়। [ভাল বস্তু বা গুণ সকলো ঠাইত বা সকলোৰে গাত নেথাকে। প্ৰকৃত ভাল বস্তু সততকাই পোৱা নেযায়।] ৫৭ ।

সাধূনাং দৰ্শনং পুণ্যং তীৰ্থভূতা হি সাধবঃ।
তীৰ্থং ফলতি কালেন সদ্যঃ সাধুসমাগমঃ ॥ ৫৮ ॥

সাধু তীৰ্থতকৈয়ো শ্ৰেষ্ঠ; সাধুজনক দৰ্শন পোৱা মাত্ৰকে পুণ্য হয়। তীৰ্থৰ ফল ফলিবলৈ সময় লাগে, কিন্তু সাধু-সঙ্গৰ ফল হাতে হাতে পোৱা যায়। [মানুহে বহুত ধন ভাঙ্গি আৰু কষ্ট সহ্য কৰি গঙ্গা, গয়া, কাশী, প্ৰয়াগ, মথুৰা, বৃন্দাবন, শ্ৰীক্ষেত্ৰ আদি তীৰ্থ কৰেগৈ: তাৰ ফল পাছে লাহেকৈ পায়; কিন্তু সৎসঙ্গ লাভ কৰিব পাৰিলে থিতাতে ফল ধৰে। এতেকে, সাধুসঙ্গ তীৰ্থতকৈ ডাঙৰ। সেই হেতুকে, ধন ভাঙ্গি ভটীয়াই ঘোৰাতকৈ বিনা খৰচত সাধুসঙ্গ বিচৰাহে অধিক ফলপ্ৰদ।] ৫৮।

কামধেনুগুণা বিদ্যাহ্যকালে ফলদায়িনী।
প্ৰবাসে মাতৃসদৃশী বিদ্যা গুপ্তং ধনং স্মৃতম্ ॥ ৫৯ ॥

বিদ্যা নিজগুণে কামধেনুৰ নিচিনা; ই অকালতো ফল দিয়ে আৰু প্ৰবাসত মাকৰ দৰে পালন কৰে। বিদ্যাৰ সমান গুপ্ত ধন একো নাই। [যেনেকৈ কামধেনুৰ ওচৰত বিচৰা সকলো বস্তু পোৱা যায়, ঠিক সেই দৰে বিদ্যাই সকলো বস্তু অৰ্থাৎ ধৰ্ম্ম, অৰ্থ, কাম, মোক্ষ দিয়ে; গছৰ গুটি বতৰতহে লাগে, কিন্তু বিদ্যাৰ সুফল সকলো ঋতুতে আৰু সকলো ঠাইতে পোৱা যায়। ইয়াৰ বতৰ আবতৰ একো নাই। প্ৰবাসত আদৰ আশ্বাস আৰু মান-সম্ভ্ৰম পাবলৈ ইয়াতকৈ বস্তু নাই। ই গুপ্ত ধন—যেহেতু ইয়াক চোৰডকাইতে নিব নোৱাৰে আৰু অংশীদাৰেও ইয়াৰ ভাগ নেপায়। আন বস্তু বিলালে টুটায়, কিন্তু ই বাঢ়েহে। বিদ্যা মহাধন।] ৫৯।

কুলীনৈঃ সহ সম্পৰ্কং পণ্ডিতৈঃ সহ মিত্ৰতাম্।
জ্ঞাতিভিশ্চ সমং মেলং কুৰ্ব্বাণো ন বিনশ্যতি ॥ ৬০ ॥

সদ্বংশজাত সচ্চৰিত্ৰ মানুহৰ লগত যাৰ সংসৰ্গ, পণ্ডিতবোৰে সৈতে যাৰ মিত্ৰতা, জ্ঞাতিবে সৈতে যি মিলি থাকে—তেওঁ বেগত বিপদত নপৰে। [উচ্চ বংশত ওপজা আৰু চৰিত্ৰবান মানুহৰ মন সদাই উদাৰ আৰু পণ্ডিতে শাস্ত্ৰ-বিগৰ্হিত নিন্দনীয় কাম নকৰে; সেই দেখি, সিবিলাকৰ লগত মিত্ৰতা কৰিলে অপকাৰৰ সম্ভাৱনা নাই। তুঁহ নিচেই অসাৰক বস্তু, তথাপি সেই তুঁহ গুচোৱা ধান অৰ্থাৎ চাউল যেনেকৈ গজিব নোৱাৰে, ঠিক সেই দৰে জ্ঞাতিৰ লগত অপ্ৰমতিৰ হৈ থকা মানুহে সংসাৰত উন্নতি কৰিব নোৱাৰে।] ৬০।

সৎসঙ্গঃ কেশবে ভক্তিৰ্গঙ্গাম্ভসি নিমজ্জনম্।
অসাৰে খলু সংসাৰে ত্ৰীণি সাৰাণি ভাবয়েৎ ॥ ৬১ ॥

অসাৰ সংসাৰত তিনটা মাত্ৰ সাৰ বস্তু আছে; যেনে—সৎসঙ্গ, ঈশ্বৰলৈ ভক্তি আৰু গঙ্গাস্নান। [সজ্জনৰ সংসৰ্গত থাকিলে মনৰ উৎকৰ্ষতা সাধন হয়, ভালৰ ঘৰৰ বেটীকো বিয়া কৰাবা; ঈশ্বৰ-ভক্তি, ঐহিক আৰু পাৰত্ৰিক সুখৰ আকৰ; নাস্তিকৰ মনত অণুমাত্ৰও সুখ নাই। কাউৰীকুকুৰ মাটিত নৌ পৰোঁতেই উঠি দিনৌ গঙ্গাত স্নান কৰিলে দিনটোলৈ শৰীৰ সুস্থ আৰু মন প্ৰফুল্ল থাকে।] ৬১।

ভোগাৰ্থী চেৎ ত্যজেদ্ বিদ্যাং বিদ্যাৰ্থী ভোগমুৎসৃজেৎ।
ভোগাৰ্থিনঃ কুতো বিদ্যা ভোগে বিদ্যাৰ্থিনঃ কুতঃ ॥ ৬২ ॥

বিলাসী মানুহে বিদ্যা আৰু বিদ্যা শিকিব খোজা মানুহে বিলাসিতা এৰিব লাগিব। বিলাসীৰ বিদ্যা আৰু বিদ্যাৰ্থীৰ বিলাসিতা

ক'ব পৰা হব ? [বিলাসী অৰ্থাৎ পিন্ধাউৰাত লাহলোটন থকা আৰু জুনীয়া খোৱা মানুহে বিদ্যা আৰ্জিব নোৱাৰে। সেই দেখি, বিদ্যা শিকিব খোজা মানুহে বিলাসিতা এৰিব লাগিব। দুহাতে দুটা শল ধৰিব নোৱাৰি।] ৬২।

শান্তিতুল্যং তপো নাস্তি ন সন্তোষাৎ পৰং সুখম্ ।
ন তৃষ্ণায়াঃ পৰো ব্যাধিৰ্ন চ ধৰ্ম্মো দয়াসমঃ ॥ ৬৩ ॥

শান্তিৰ সমান তপ নাই, সন্তোষৰ সমান সুখ নাই; পিয়াহতকৈ ব্যাধি নাই আৰু দয়াৰ সমান ধৰ্ম্ম নাই। [শান্তি লভিবৰ নিমিত্তে মানুহে তপস্যা কৰে—যাৰ মনত সেই শান্তিয়ে বিৰাজ কৰিছে তেওঁ তপস্যা কৰিব নেলাগে, মনৰ সন্তোষহে প্ৰকৃত সুখ। হেঁপাহৰ অন্ত নাই—ই বৰ বেয়া বস্তু আৰু মানুহক বিপদত পেলায়। সকলো ধৰ্ম্মৰ মূল উপদেশ হৈছে দয়া—ই পাওঁতা আৰু দিওঁতা দুইকো সুখী কৰে।] ৬৩।

দুৰ্ব্বলস্য বলং ৰাজা বালানাং ৰোদনং বলম্ ।
বলং মূৰ্খস্য মৌনিত্বং চৌৰাণামনৃতং বলম্ ॥ ৬৪ ॥

দুৰ্ব্বলৰ বল ৰজা; লৰাৰ বল কান্দোন; মূৰ্খৰ বল নেমাতি থকা আৰু চোৰৰ বল মিছা কথা। [বলীয়ে নিকলাক বা ধনীয়ে দুখীয়াক অত্যাচাৰ কৰিলে নিশকতীয়াই ৰজাৰ ওচৰত কান্দিলে তাৰ প্ৰতিকাৰ পায়; লৰাই কান্দিলে মাকে দৰকাৰ কাতিকৈ থৈ হলেও তাৰ জেউৰ ভাঙে; মূৰ্খই মুখেৰে মাতিলেই সি মূৰ্খ বুলি ধৰা পৰিব, সেই নিমিত্তে সি মুখেৰে নেমাতি গপতে থাকিলে সহজে ধৰা নপৰে; চোৰে মিছা কথা নকলে ধৰা নপৰাকৈ এপদকো চলিব নোৱাৰে।] ৬৪।

যো ধ্রুবাণি পৰিত্যজ্য অধ্রুবাণি নিষেবতে।
ধ্রুবাণি তস্য নশ্যন্তি চাধ্রুবং নষ্টমেব হি ॥ ৬৫ ॥

নিশ্চিত বস্তু এৰি যি অনিশ্চিত বস্তুলৈ আশা কৰে তেওঁ অনিশ্চিত বস্তু যে হেৰুৱায়েই নিশ্চিত বস্তুকো হেৰুৱায়। [কোলাৰটো এৰি বোকাৰটোলৈ আশা কৰা মানুহে দুয়োটা হেৰুৱায়।] ৬৫।

অন্নদাতা ভয়ত্ৰাতা কন্যাদাতা তথৈব চ।
জনিতা চোপনেতা চ পঞ্চৈতে পিতৰঃ স্মৃতাঃ ॥ ৬৬ ॥

জন্মদাতা, ভয়ৰ পৰা উদ্ধাৰকৰ্ত্তা, কন্যাদাতা, অন্নদাতা আৰু বিদ্যাদাতা—এই পাঁচজনক 'পিতৃ' বোলে। [বাপেক, শহুৰেক, শিক্ষক, ভয়ৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা লোক আৰু যিজনে জীবিকা দিয়ে তেওঁ—এই পাঁচজনক পিতৃতুল্য জ্ঞান কৰিবা—তেওঁবিলাক তোমাৰ পক্ষে অতি পূজনীয় লোক।] ৬৬।

আদৌ মাতা গুৰোঃ পত্নী ব্ৰাহ্মণী ৰাজপত্নিকা।
ধেনুৰ্ধাত্ৰী তথা পৃথ্বী সপ্তৈতা মাতৰঃ স্মৃতাঃ ॥ ৬৭ ॥

মাক, গুৰুপত্নী, ব্ৰাহ্মণী, ৰজাৰ গৃহিণী, ধাই-মাক, গাখীৰতী গাই আৰু পৃথিৱী—এই সাতগৰাকীক 'মাতৃ' বোলে। [গৰ্ভধাৰিণী মাক, ধাই-মাক, বামুণী, ৰাণী, গাখীৰতী গাই, পৃথিৱী আৰু গুৰুৰ তিৰোতা—এই সাতগৰাকী মাতৃসদৃশ পূজনীয়া। সিহঁতবিলাকক সততে মান কৰিবা।] ৬৭।

সিংহাদেকং বকাদেকং ষট্ শুনস্ত্রীণি গৰ্দ্দভাৎ ।
বায়সাৎ পঞ্চ শিক্ষেত চত্বাৰি কুক্কুটাদপি ॥ ৬৮ ॥

সিংহৰ পৰা এটা, বগলীৰ পৰা এটা, কুকুৰৰ পৰা ছটা, গাধৰ পৰা তিনটা, কাউৰীৰ পৰা পাঁচোটা, আৰু কুকুৰাৰ পৰা চাৰিটা গুণ শিকিবা। [সিংহৰ গাত এটা, বগলীৰ গাত এটা, কুকুৰৰ গাত ছটা, গাধৰ গাত তিনটা, কাউৰীৰ গাত পাঁচোটা, আৰু কুকুৰাৰ গাত চাৰিটা, মানুহে শিকিবলগীয়া ভাল গুণ আছে। ১৫ নং শ্লোকত বিহত থকা অমৃত আৰু বিষ্ঠাৎ পৰা সোণ বুটলি লবলৈ উপদেশ দিয়া হৈছে ; সেই হেতুকে, ইতৰ জন্তুৰ গাত থকা ভাল গুণ শিকা একো লাজৰ কথা নহয়।] ৬৮।

প্ৰভূতমল্পং কাৰ্য্যং বা যো নৰঃ কৰ্ত্তুমিচ্ছতি ।
সৰ্ব্বাৰম্ভেণ তৎ কুৰ্য্যাৎ সিংহাদেকং প্ৰকীৰ্ত্তিতম্ ॥৬৯॥

মানুহে ডাঙৰ বা সৰু যি কামকে কৰিব খোজে তাক সিংহৰ দৰে সোনকালে আৰু উদ্যোগেৰে কৰা উচিত। [কোনো কাম পাচলৈ পেলাই নথবা। সদায় সিংহৰ দৰে উদ্যোগী হবা।] ৬৯।

সৰ্ব্বেন্দ্ৰিয়াণি সংযম্য বকবৎ পণ্ডিতো জনঃ ।
দেশকালোপপন্নানি সৰ্ব্বকাৰ্য্যাণি সাধয়েৎ ॥ ৭০ ॥

সকলো ইন্দ্ৰিয় দমন কৰি বগলীয়ে যেনেকৈ মাছ ধৰিবলৈ জোপ লৈ থাকে, ঠিক সেই দৰে নিজৰ কাম কৰিবলৈ জ্ঞানী লোকে সুবিধা চাই থাকে। [বগলীৰ দৰে ধৰ্মীৰ হবা আৰু ছেগ চাই কাম কৰিবা।] ৭০।

বহ্বাশী স্বল্পসন্তুষ্টঃ সুনিদ্ৰঃ শীঘ্ৰচেতনঃ।
প্ৰভুভক্তশ্চ শূৰশ্চ জ্ঞাতব্যাঃ ষট্ শুনো গুণাঃ ॥ ৭১ ॥

কুকুৰে বহুত আশা কৰে, কিন্তু নিচেই অলপ পালেও সন্তুষ্ট হয়; তাৰ বেগতে টোপনি আহে আৰু বেগতে টোপনি ভাগে; ই প্ৰভু-ভক্ত আৰু বীৰ—কুকুৰৰ পৰা এই ছটা গুণ শিকিবা। [(১) বহুত আশা কৰিবা অৰ্থাৎ আকাঙ্ক্ষা উচ্চ হব লাগে; (২) কিন্তু, অলপ পালেও সন্তুষ্ট হবা; (৩) পৰি থাওঁতেই টোপনি অহা-ৰলৈ, আৰু (৪) খিৰিক্ কাৰণেও সাৰ পাবলৈ অভ্যাস কৰিবা; (৫) গৃহস্থৰ লোণ খাই লোণহাৰামী নকৰিবা—উপকাৰীৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হবা; (৬) ভাল কাম কৰাৰ সময়ত নিভীক হবা।] ৭১।

অবিশ্ৰামং বহেদ্ ভাৰং শীতোষ্ণং চ ন বিন্দতি।
সসন্তোষস্তথা নিত্যং ত্ৰীণি শিক্ষেত গৰ্দ্দভাৎ ॥ ৭২ ॥

কি জাৰকালি কি ঘামকালি বিশ্ৰাম নকৰাকৈ গাধই ভাৰ বয়, তথাপি তাৰ মনত সদাই আনন্দ; গাধৰ পৰা এই গুণ তিনটা শিকিবা। [(১) দুখ-ভোগৰ (২) জাৰঘাম নেমা'নি সদাই কাম কৰিবা; আৰু (৩) সদাই ৰংমনেৰে থাকিবা।] ৭২।

লক্ষৈকদৃষ্টিতাং ধাৰ্ষ্ট্যং কালে কালে চ সংগ্ৰহম্।
অপ্ৰমাদমনালস্যং পঞ্চ শিক্ষেত বায়সাৎ ॥ ৭৩ ॥

লক্ষ্যৰ ওপৰত একদৃষ্টি, কৰ্ত্তব্য কাম কৰাৰ সময়ত লাজ পাৰিহাৰ ছেগ বুজি সঞ্চন, পৰিশ্ৰম আৰু সতৰ্কতা—কাউৰীৰ পৰা এই পাঁচোটা

গুণ শিকিবা। [(১) কৰিব খোজা কাম কৰিবলৈ সুবিধা চাই থাকিবা, (২) কৰ্তব্য কাম কৰাৰ সময়ত ভয় আৰু লাজ নকৰিবা ; (৩) ছল পালেই সাঁচিবা (৪) সদাই পৰিশ্ৰমী, আৰু (৫) সাৱধান হবা।] ৭৩।

যুদ্ধং চ প্ৰাতৰুত্থানং ভোজনং সহ বন্ধুভিঃ।
স্ত্ৰিয়মাপদ্গতাং ৰক্ষেৎ চতুঃ শিক্ষেত কুক্কুটাৎ ॥ ৭৪ ॥

যুদ্ধ, সোনকালে উঠা, বন্ধুৰে সৈতে একে লগে খোৱা আৰু প্ৰাণ দিও বিপদত পৰা তিৰোতা ৰক্ষা কৰা—এই চাৰিটা গুণ কুকুৰাৰ পৰা শিকিবা। [(১) সমান শত্ৰুৰ লগত যুদ্ধ কৰিবা ; (২) দোকমোকালিতে উঠিবা ; (৩) বন্ধুৰে সৈতে একে লগে খাবা, আৰু (৪) বিপদত পৰা তিৰোতাক প্ৰাণপণে ৰক্ষা কৰিবা।] ৭৪।

কোঽতিভাৰঃ সমৰ্থানাং কিং দূৰং ব্যৱসায়িনাম্।
কো বিদেশঃ সবিদ্যানাং কঃ পৰঃ প্ৰিয়বাদিনাম্ ॥৭৫॥

কৰ্তা পুৰুষৰ পক্ষে অতিভাৰ নাই, ব্যৱসায়ীৰ পক্ষে দূৰণি ঠাই নাই, বিদ্বানৰ পক্ষে বিদেশ নাই আৰু প্ৰিয়বাদীৰ পক্ষে পৰ নাই। [কাৰ্যদক্ষ মানুহৰ একোতে পৰাজয় নাই—হাতত দিয়া হাতত—কোৰত দিয়া কোৰত। তেওঁ কোনো কামকে 'কৰিব নোৱাৰোঁ' বুলি নকয় ; দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ মানুহে নিজৰ কাম সাধিবৰ নিমিত্তে কোনো ঠাইকে দূৰ বুলি নেভাবে ; বিদ্বান মানুহে কি স্বদেশত কি বিদেশত সকলো ঠাইতে সমান সমাদৰেৰে থাকিব পাৰে ; মিঠা কথা কোৱা মানুহক সকলোৰে ভাল পায়—তেওঁৰ শত্ৰু নাই বুলিলেই হয়।] ৭৫।

আপদাং কথিতঃ পন্থা ইন্দ্রিয়াণামসংযমঃ।
তজ্জয়ঃ সম্পদাং মার্গো যেনেষ্টং তেন গম্যতাম্ ॥৭৬॥

ইন্দ্ৰিয় বশ কৰিব নোৱাৰিলে আপদত পৰা যায় আৰু তাক বশ কৰিব পাৰিলে সুখসম্পদ পোৱা যায়; এতেকে যেনি ভাল তেনি যোৱা। [কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, মদ, মাৎসৰ্য্য—এই ছয় ৰিপুক দমন কৰিব পাৰিলে সম্পদ আৰু শাসন কৰিব নোৱাৰিলে বিপদ অৱশ্যম্ভাৱী; এতেকে, মহাশত্ৰু ইন্দ্ৰিয়বোৰ দমন কৰি সুবাটে যাবলৈ যিমান পাৰা সিমান চেষ্টা কৰিবা।] ৭৬।

ন চ বিদ্যাসমো বন্ধুৰ্ন চ ব্যাধিসমো ৰিপুঃ।
ন চাপত্যসমঃ স্নেহো ন চ দৈবাৎ পৰং বলম্ ॥ ৭৭ ॥

বিদ্যাৰ সমান বন্ধু নাই, ৰোগৰ সমান শত্ৰু নাই, মাকবাপেকৰ পুতেকজীয়েকলৈ থকা মৰমৰ সমান মৰম নাই, আৰু দৈৱতকৈ বলী নাই। [পৃথিৱীত বিদ্যাৰ সমান উপকাৰী আৰু ৰোগৰ সমান অপকাৰী বস্তু নাই। পুতেকজীয়েকলৈ মাকবাপেকৰ যিমান চেনেহ সিমান চেনেহ এই সংসাৰত কালৈকো কাৰো নাই। কপাল আটাইতকৈ বলী—দহ হেজাৰ দন্তাল হাতীয়ে টানে একালে আৰু অকল এখন কপালে টানে একালে— তথাপি ভাগ্যৰ জয় হয়। চাৰি-আঙুলীয়া কপালত বিধতাই যি লিখিলে তাক চাঁচিও গুচাব নোৱাৰি।] ৭৭।

সমুদ্ৰাবৰণা ভূমিঃ প্ৰাকাৰাবৰণং গৃহম্।
নৰেন্দ্ৰাবৰণো দেশশ্চৰিত্ৰাবৰণাঃ স্ত্ৰিয়ঃ ॥৭৮॥

পৃথিৱীৰ আবৰণ সাগৰ, ঘৰৰ আবৰন বেৰ, দেশৰ আবৰণ ৰজা আৰু ৰমণীৰ আবৰন সতীত্ব। [সাগৰে চাৰিওফালে বেঢ়ি থাকি পৃথিৱীক ৰক্ষা কৰিছে ; চাৰিওফালে শকত বেৰ থাকিলে চোৰ-ডকাইত সহজে ঘৰ সোমাব নোৱাৰে—এই কাৰণে, বেৰ ঘৰৰ ৰক্ষক। ৰজা দেশৰ ধৰণীস্বৰূপ ; দেশত ৰজা নেথাকিলে প্ৰজাৰ ধন আৰু প্ৰাণৰ সংশয় হয় ; সেই হেতুকে, দেশৰ ৰক্ষক ৰজা। নিজৰ সতীত্বই তিৰোতাৰ আবৰণ অৰ্থাৎ ৰক্ষাৰ উপায় ; তিৰোতাই নিজৰ সতীত্বৰ বলত সকলো পাপ আৰু বিপদৰ পৰা আত্মৰক্ষা কৰিব পাৰে।] ৭৮।

পৰোপকৰণং যেষাং জাগৰ্ত্তি হৃদয়ে সতাম্।
নশ্যন্তি বিপদস্তেষাং সম্পদঃ স্যুঃ পদে পদে ॥ ৭৯ ॥

আনৰ উপকাৰ কৰা কথাটো যাৰ মনত উপজিছে তেৱেঁই প্ৰকৃত সাধু ; তেওঁৰ বিপদ-আপদ একো হব নোৱাৰে—তেওঁৰ খোজে খোজে পতি সম্পদহে। [প্ৰকৃত সাধু পুৰুষৰ মনতহে পৰক উপকাৰ কৰা কথাটো উদয় হয়। তেওঁক ঈশ্বৰে সকলো বিপদৰ পৰা ৰক্ষা কৰি সুখ-সন্তোষ দিয়ে। সজ্জনৰ ঈশ্বৰ সহায়।] ৭৯।

প্ৰিয়বাক্যপ্ৰদানেন সৰ্ব্বে তুষ্যন্তি জন্তবঃ।
তস্মাৎ তদেব বক্তব্যং বচনে কিং দৰিদ্ৰতা ॥ ৮০ ॥

মিঠা কথাই সকলোকে সন্তোষ দিয়ে ; সেই দেখি, সদায় মিঠা কথা কবা ; কথাত কিৰ্পিণালি কৰিবা কিয় ? [মিঠা কথা কোৱা শুনিলে মনত সকলোৱে ৰং পায় ; তিতা কথাই তাৰ বিপৰীত ফল দিয়ে। মিঠা কথা কলে ধন খৰচ নহয় যেতিয়া থাকে তাকে যেতিয়াই তেতিয়াই মিঠা কথা নাথোন কবা।] ৮০।

নমন্তি ফলিনো বৃক্ষা নমন্তি গুণিনো জনাঃ ।
শুষ্ককাষ্ঠং চ মূৰ্খশ্চ ভিদ্যতে ন তু নম্যতে ॥ ৮১ ॥

গুটিলগা গছ দোঁ খায় আৰু গুণী লোক নম্ৰ হয়। শুকান কাঠে ভিৰ নলয় আৰু মূৰ্খও সেও নহয়। [যেনেকৈ গুটিলগা গছ ফলৰ ভৰত দোঁ খায়, সেই দৰে গুণী লোক গুণৰ প্ৰভাৱত নম্ৰ হয়। যেনেকৈ শুকান কাঠে ভিৰ নলয়, সেই দৰে মূৰ্খও কদাপি সৈমান নহয়। মূৰ্খ সকলো কথাতে বেঁচা আৰু হুঁটা।] ৮১।

যথা খাত্বা খনিত্ৰেণ ভূতলে বাৰি বিন্দতি ।
তথা গুৰুগতাং বিদ্যাং শুশ্ৰূষুৰধিগচ্ছতি ॥ ৮২ ॥

যেনেকৈ বহুত কষ্ট কৰি মাটি খানিলেহে পানী ওলায়, সেই দৰে এক-মনে সাধনা কৰিলেহে শিষ্যই গুৰুৰ পৰা বিদ্যা শিকিব পাৰে। [যত্ন নকৰাকৈ বিদ্যা শিকিব নোৱাৰি ; গুৰুৰ পৰা ভালকৈ বিদ্যা শিকিবলৈ হলে অধ্যৱসায়ৰ দৰকাৰ। বিদ্যা শিকা উজু কাম নহয়। পৰ্ব্বতৰ শিল কোমল হোৱা হলে বান্দৰে খায়েই ঢুকালেহেঁতেন।] ৮২।

অনিত্যানি শৰীৰাণি বিভবো নৈব শাশ্বতঃ ।
নিত্যং সন্নিহিতো মৃত্যুঃ কৰ্ত্তব্যো ধৰ্ম্মসঞ্চয়ঃ ॥ ৮৩ ॥

শৰীৰ আৰু ধনসম্পত্তি চিৰকাল থকা বস্তু নহয়। সেই কাৰণে, যমক নিতৌ চকুৰ আগতে দেখি ধৰ্ম্মসঞ্চয় কৰা উচিত। [এই যেন-তেন শৰীৰ আৰু ঐশ্বৰ্য্যবিভূতি দুদিনীয়া—ইহাত অলপো বিশ্বাস নাই। আজি যি খামাৰ কালিলৈ তেৱেঁই ফকীৰ হব পাৰে। কোন কেতিয়া মৰে তাৰো একো নিশ্চয়তা নাই। সাতপাঁচ ভাবি নিতৌ পুণ্যকাৰ্য্য কৰিবা ; ভাল কাম কৰিবলৈ কেতিয়াও পাচ-গাঁঠি নেমাৰিবা।] ৮৩।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

নাস্তি বিদ্যাসমং চক্ষুৰ্নাস্তি সত্যসমং তপঃ।
নাস্তি ৰাগসমং দুঃখং নাস্তি ত্যাগসমং সুখম্ ॥ ৮৪ ॥

বিদ্যাৰ সমান চকু আৰু সত্যৰ সমান তপ নাই। ৰাগৰ সমান দুখ আৰু ত্যাগৰ সমান সুখ নাই। [চৰ্ম্মচক্ষুৰে নেদেখা কথাকো জ্ঞান-চক্ষুৰে দেখুৱাই দিয়ে। সদায় সঁচা কথা কোৱা মানুহে কঠোৰ তপ কৰাতকৈয়ো অধিক ফল পায়। সাংসাৰিক বস্তুৰ অত্যন্ত আসক্তিৰ হেঁপাহৰ সমান দুখ আৰু লোভ পৰিত্যাগ আৰু দান কৰাৰ সমান সুখ নাই। এতেকে, বিদ্যা আৰ্জ্জিবা, সদায় সঁচা কথা কবা, বৰকৈ হেঁপাহ নকৰিবা আৰু লোভ এৰি পাৰিতপক্ষে দান কৰিবা। এই দৰে চলিব পাৰিলে সকলো সুখ তোমাৰ ওচৰলৈ চাপি আহিব।] ৮৪।

পুস্তকস্থা তু যা বিদ্যা পৰহস্তগতং ধনম্।
কাৰ্য্যকালে সমুৎপন্নে ন সা বিদ্যা ন তদ্ধনম্ ॥ ৮৫ ॥

পুথিত থকা বিদ্যা আৰু লোকৰ হাতত থকা ধন—দুয়োটা মিছা। কাৰণ দৰ্কাৰতে তাক ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰি আৰু পোৱা নেযায়। [পঢ়া কথা যদি মনত নেথাকে আৰু পুথিত থকা সজ উপদেশ মতে যদি কাম নকৰা, তেন্তে তাৰ পৰা একো লাভ নহয়। খালী নাম গল উৰি, তাৰ কি আছে আগ-গুৰি। লোকৰ হাতত থকা তোমাৰ ধনকো দৰ্কাৰৰ সময়ত নোপোৱা—এতেকে, তোমাৰ তেনে ধন থকা বা নথকা উভয় সমান।] ৮৫।

বৃত্তেন ৰক্ষ্যতে ধৰ্ম্মো বিদ্যা যোগেন ৰক্ষ্যতে।
সুনাত্মা ৰক্ষ্যতে ৰাজা সদ্গৃহিণ্যা তথা কুলম্ ॥ ৮৬ ॥

সদাচাৰ নেথাকিলে ধৰ্ম্ম নৰয় আৰু আলোচনা নেথাকিলে বিদ্যা পাহৰা হয়। গৃহিণীৰ গাত গুণ নেথাকিলে ঘৰ নষ্ট হয় আৰু বিনয় নথকা ৰজাই ৰাজ্য ৰখাই থাব নোৱাৰে। [সদাচাৰেৰে ধৰ্ম্ম আৰু আলোচনাৰ দ্বাৰা বিদ্যা নেপাহৰাকৈ ৰাখিব পাৰি। সুনীতিৰে ৰজাই ৰাজ্য ৰাখিব পাৰে। আৰু সুতিৰীয়ে বুদ্ধিৰে ঘৰখন নভগাকৈ একে মুঠিতে ৰাখিব পাৰে। গৰখীয়া মূৰে গৰু আৰু ৰান্ধনী মূৰে চৰু।] ৮৬।

প্ৰাজ্ঞে নিযোজ্যমানে হি সন্তি ৰাজ্ঞস্ত্ৰয়ো গুণাঃ।
যশঃ স্বৰ্গনিবাসশ্চ বিপুলশ্চ ধনাগমঃ।। ৮৭ ।।

যি ৰজাই বিজ্ঞ লোক নিযুক্ত কৰে তেওঁৰ ইহকালত অতুল সম্পত্তি আৰু যশ-লাভ আৰু পৰকালত স্বৰ্গ-প্ৰাপ্তি হয়। [যিজন পৰিণাম-দৰ্শী ৰজাই নীতিজ্ঞ মন্ত্ৰীৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি কাম কৰে, তেওঁ সংসাৰত ৰাজোচিত মানসংকাৰ পায় আৰু তেওঁৰ যশস্যা চাৰিওফালে বিয়পি পৰে। ধৰ্ম্মকাৰ্য্য কৰা বাবে মৃত্যুৰ পাচত তেওঁ স্বৰ্গলৈ যায়। সেই কাৰণে, ৰজাই বিজ্ঞ মন্ত্ৰী নিয়োগ কৰা বিধেয়।] ৮৭।

মূৰ্খে নিযোজ্যমানে তু ত্ৰয়ো দোষাঃ মহীপতেঃ।
অযশশ্চাৰ্থনাশশ্চ নৰকে গমনং তথা ॥ ৮৮ ।।

যি ৰজাই মূৰ্খ লোক নিযুক্ত কৰে তেওঁৰ ইহকালত অৰ্থনাশ আৰু অপযশ আৰু মৃত্যুৰ পাচত নৰকত ঠাই হয়। [যি ৰজাই কুমন্ত্ৰীৰ পৰামৰ্শ শুনি বেয়া কামত আসক্ত হয় সংসাৰত তেওঁৰ বদ্‌নাম আৰু ধন-হানি হয়। বেয়া কাম কৰাৰ দোষত মৃত্যুৰ পাচত তেওঁ নৰকলৈ যায়। অনিয়মত ৰাজ্য নৰয়। ৰজাই অবিবেচক বিষয়াৰ ওপৰত ৰাজকাৰ্য্য চলোৱাৰ ভাৰ দিলে ৰজা আৰু প্ৰজা উভয়ৰে অমঙ্গল ঘটে।] ৮৮।

বহুভিমূৰ্খসংঘাতৈৰন্যোন্যপশুবৃত্তিভিঃ।
প্ৰচ্ছাদ্যন্তে গুণাঃ সৰ্ব্বে মেঘৈৰিব দিবাকৰঃ॥ ৮৯॥

যেনেকৈ ডাৱৰে বেদ ঢাকি পেলায়, সেই দৰে পশুতুল্য বহুত মানুহে বেঢ় থকা ৰজাৰ সদ্‌গুণবোৰ নিষ্প্ৰভ হয়। [সুকলমে ৰাজ্য চলাবলৈ ইচ্ছা কৰা ৰজাই মূৰ্খৰ লগ এৰি জ্ঞানীৰ সঙ্গ লোৱা উচিত। মূৰ্খৰ সংসৰ্গত থাকিলে গুণীৰ গুণ ক্ৰমাৎ কমি যায়। সেই নিমিত্তে কি ৰজা কি প্ৰজা সকলোৱে মূৰ্খৰ লগ পৰিত্যাগ কৰা যুগুত।] ৮৯।

বৰং প্ৰাণপৰিত্যাগো মানভঙ্গেন জীবনাৎ।
প্ৰাণত্যাগে ক্ষণং দুঃখং মানভঙ্গে দিনে দিনে॥ ৯০॥

মান হেৰুৱাই জীয়াই থকাতকৈ মৰাই ভাল। মৰিলে এবাৰ মাত্ৰ দুখ পোৱা যায়, কিন্তু মানভঙ্গ হলে দিনৌ অসুখত কাল কটাব লাগে। [মানুবন্ত লোকে মান হেৰুৱাই জীয়াই থকাতকৈ মৰণকে ভাল বুলি ভাবে। মৰিলে এবাৰ মাথোন দুখ পোৱা যায়, কিন্তু মানহানি হলে পোচে পতি দুখ। এবাৰ উপজিছা যেতিয়া এবাৰ মৰিবই লাগিব। এতেকে, জীৱনতকৈ মান ডাঙৰ।] ৯০।

সা ভাৰ্য্যা যা শুচিৰ্দক্ষা সা ভাৰ্য্যা যা পতিব্ৰতা।
সা ভাৰ্য্যা যা পতিপ্ৰাণা সা ভাৰ্য্যা যা প্ৰিয়ংবদা॥৯১॥

যিগৰাকী তিৰোতাৰ দেহ আৰু মন শুচি, যিগৰাকী কামত পাৰ্গত, (হুচিয়াৰ), এক পতিত বাজে আন কাকো নেভাবে, স্বামী মৰিলে তেওঁৰ লগত মৰিব পাৰে আৰু সদায় মিঠা কথা কয়

তেৱেঁইহে প্ৰকৃত তিৰোতা। [যিগৰাকী তিৰোতা বাহ্জ-ভিতৰে শুচি, যাক কাম কৰিবলৈ দিহা দিব নেলাগে আৰু যি আগহানত থোৱা, যি শুদ্ধ-মনে স্বামী সেৱা কৰে আৰু স্বামীৰ লগত নিজে মৰিব পাৰে আৰু যি সততে বেথা নগা কথা কয়—সেই গৰাকীকে গুণৱতী আৰু সাদৰী তিৰোতা বুলি জানিবা। এনে চৰিত্ৰৱতী তিৰোতাৰ স্বামী বৰ ভাগ্যৱান।] ৯১।

সুভিক্ষং কৃষকে নিত্যং নিত্যং সুখমৰোগিণঃ।
ভাৰ্য্যা ভৰ্ত্তুঃ প্ৰিয়া যস্য তস্য নিত্যোৎসবং গৃহম্ ॥৯২॥

কৃষকৰ ঘৰত ধান-চাউল দিনৌ পোৱা যায়; ৰোগহীন মানুহৰ দিনৌ সুখ আৰু যি স্বামীৰ চেনেহী তিৰোতা আছে তেওঁৰ ঘৰত দিনৌ মহোৎসৱ। [খেতিয়ক সুপুৰুষ—তেওঁৰ ঘৰত ধান, চাউল, মাহ, সৰিয়হ আদি সদাই পোৱা যায়। নিৰেমাৰী মানুহৰ মনত সদায় সুখ। যি স্বামীয়ে ভাগ্যেৰে সাদৰী তিৰোতা পাইছে তেওঁৰ অৱস্থা বেয়া হলেও তেওঁৰ ঘৰ আনন্দময়।] ৯২।

হেলা স্যাৎ কাৰ্য্যনাশায় বুদ্ধিনাশায় নিঃস্বতা।
যাচ্ঞা সম্মাননাশায় সৰ্ব্বনাশায় কুক্ৰিয়া ॥ ৯৩ ॥

আওহেলাৰ পৰা কাৰ্য্যনাশ, দৰিদ্ৰতাৰ পৰা বুদ্ধিনাশ, মগাৰ পৰা মাননাশ আৰু কুক্ৰিয়াৰ পৰা সৰ্ব্বনাশ হয়। [আওহেলা কৰিলে কোনো কাম কৰা নহয়; ধন নেথাকিলে বুদ্ধি নোলায়; মগনিয়াৰক কেও মান নকৰে; বেয়া কাম কৰা লোকৰ ইহকাল বা পৰকাল ক'তো সুখ নহয়। এতেকে, কাম কৰিলৈ আওহেলা নকৰিবা

ধন ঘটিবলৈ যত্ন কৰিবা, পৰাপক্ষত কাৰো ওচৰত হাত নেপাতিবা আৰু কেতিয়াও বেয়া কাম নকৰিবা।] ৯৩।

সেবিতব্যো মহাবৃক্ষঃ ফলচ্ছায়াসমন্বিতঃ।
যদি দৈবাৎ ফলং নাস্তি ছায়া কেন নিবাৰ্য্যতে ॥ ৯৪ ॥

ছাঁ থকা আৰু গুটিলগা ডাঙৰ গছৰ আশ্ৰয় লবা; যদি সেই গছত কেনেবাকৈ গুটি নেথাকে, তেনে হলেও ছাঁ পাবাই পাবা। দান কৰা আৰু আশ্ৰয় দিয়া মহৎ লোকৰ ওচৰ চাপিবা; সকলো সময়তে তেওঁৰ পৰা সহায় নেপাব পাৰা, কিন্তু বুধিভাৰসা হলে সদাই পাবা। বুধি এবাৰ দিও ভাবে আৰু ভাত এপকলা দিও মাৰে। এই বাবে, মহতৰ সঙ্গ লবা।] ৯৪।

প্ৰথমে নাৰ্জ্জিতা বিদ্যা দ্বিতীয়ে নাৰ্জ্জিতং ধনম্।
তৃতীয়ে নাৰ্জ্জিতং পুণ্যং চতুৰ্থে কিং কৰিষ্যতি ॥ ৯৫ ॥

লৰাকালত বিদ্যা নিশিকিলে, ডেকাকালত ধন নঘটিলে, আধবয়সত পুণ্য নাৰ্জ্জিলে, বুঢ়াকালত কি কৰিবা? লৰাকাল বিদ্যা শিকাৰ সময়; সেই সময়ত বিদ্যা নিশিকিলে পাচত শিকিব নোৱাৰা; ডেকাকাল ধন ঘটিবৰ সময়—সেই সময়ত ধন নঘটিলে পাচত ধন ঘটিব নোৱাৰা। আধবয়স কাল পুণ্যকাম কৰিবৰ নিমিত্তে প্ৰশস্ত; সেই সময়ত ধৰ্ম্ম নাৰ্জ্জিলে পাচত আৰ্জ্জিব নোৱাৰা। বুঢ়া-বয়সত কোনো কাম তোমাৰ পৰা উচিত নহব—কাৰণ, সেই বয়সত একো কাম কৰিব নোৱাৰা; গতিকে, তোমাৰ জীৱন বৃথাই যাব। সময়ৰ কাম সময়ত নকৰিলে সময়ে হাতত চাপৰ মাৰি কেনিবালি গুচি যাব।] ৯৫।

ক্ষময়া দয়য়া প্রেমণা সুনৃতেনার্জ্জনেন চ।
কুর্য্যাৎ জগৎ সর্ব্বং বিনয়েন চ সেবয়া ॥ ৯৬ ॥

ক্ষমা, দয়া, প্রেম, সেৱা, বিনয়, সৰলতা আৰু সঁচা কথাৰে গোটেই জগত আপোন কৰি লোৱাঁ। [আনে দোষ কৰিলে তাত লাগি নেথাকিবাঁ আৰু পেটত আকচ্ নেৰাখিবাঁ, সকলোকে মৰম কৰিবাঁ, পোনপটা হবাঁ, গুৰুজন আৰু ঈশ্বৰক ভক্তি কৰিবাঁ, নম্র হবাঁ, সদাই সঁচা কথা কবাঁ আৰু পৰৰ উপকাৰ কৰিবাঁ। তোমাৰ গাত এইবোৰ গুণ থাকিলে গোটেই পৃথিৱী তোমাৰ বশ হব।] ৯৬।

শীলেন হি ত্রয়ো লোকাঃ শক্যা জেতুং ন সংশয়ঃ।
নহি কিঞ্চিদসাধ্যং বৈ লোকে শীলবতাং ভবেৎ ॥৯৭॥

সংস্বভাৱেৰে তিনিও লোক নিশ্চয় জয় কৰিব পাৰি। চৰিত্ৰবান লোকে কৰিব নোৱাৰা কাম একো নাই। [সচ্চৰিত্ৰৰ মানুহক সকলোৱে মানসম্ভ্ৰম, ভক্তি আৰু বিশ্বাস কৰে। সেই বাবে, তেওঁ কৰিব খোজা ভাল কামত সকলোৱে ৰংমনেৰে হাত-উজান দিয়ে।] ৯৭

অজৰামৰবৎ প্রাজ্ঞো বিদ্যামর্থং চ চিন্তয়েৎ।
গৃহীতইব কেশেষু মৃত্যুনা ধর্ম্মমাচৰেৎ ॥ ৯৮ ॥

জ্ঞানী লোকে নিজক অজৰ-অমৰ বুলি ভাবি ধন আৰু বিদ্যা উপাৰ্জ্জন কৰে। নিবলৈ যমে চুলিত ধৰি আছে যেন ভাবি সিবিলাকে ধৰ্ম্মকাৰ্য্য কৰে। [ৰোগ, শোক, জৰা আৰু মৃত্যুৱে কেৱাহকৈ নোচোৱাকৈ অটলভাৱে বিদ্যা আৰু ধন উপাৰ্জ্জন কৰিবা। কিন্তু সোৱা যেন যমে তোমাক নিবলৈ আহিছে এনে ভাবি ধৰ্ম্ম

সাধন কৰিবা; মৃত্যু ওচৰ চাপিছে বুলি জানিলে ধৰ্ম্মৰ বাহিৰে অধৰ্ম্ম কৰিবলৈ মানুহৰ মন নেযায়।] ৯৮।

জ্ঞাতিভির্বণ্ট্যতে নৈব চৌৰেণাপি ন নীয়তে।
দানেন ন ক্ষয়ং যাতি বিদ্যাৰত্নং মহাধনম্ ॥ ৯৯ ॥

বিদ্যাৰ ভাগ অংশীদাৰে নেপায়, ইয়াক চোৰে চুৰ কৰিব নোৱাৰে, আৰু দান কৰিলেও বাঢ়েহে। সেই হেতুকে, জ্ঞানী লোকে বিদ্যাৰত্নক মহাধন বোলে। [সকলো সম্পত্তিৰ ভাগ ককাইভায়ে পায়, কিন্তু বিদ্যাৰ ভাগ লব নোৱাৰে; হীৰা-মুকুতা আদি বস্তু চোৰে নিলেই ওৰ পৰে, কিন্তু সিহঁতে বিদ্যা চুৰ কৰি নিব নোৱাৰে; আন বস্তু দান কৰিলে টুটে, কিন্তু ই বাঢ়েহে। ইত্যাদি অনেক কাৰণত বিদ্যাৰ সমান ধন এই পৃথিবীত আৰু নাই।] ৯৯।

অনেকসংশয়োচ্ছেদি পৰোক্ষাৰ্থস্য দৰ্শনম্।
সৰ্ব্বস্য লোচনং জ্ঞানং যস্য নাস্ত্যন্ধ এব সঃ ॥ ১০০ ॥

জ্ঞানে অনেক সন্দেহ দূৰ কৰি নেদেখা বস্তু আৰু সূক্ষ্ম কথা দেখাৰ দৰে দেখুৱায়। সেই দেখি, ই মানুহৰ চকুৰ নিচিনা; এই হেন জ্ঞানচক্ষু যাৰ নাই, সি কণা। [জ্ঞান মানুহৰ চকুৰ নিচিনা; ই নেদেখা কথাবোৰ দেখুৱাই দিয়ে আৰু মনত উদয় হোৱা খুকুৰিবোৰ ভাঙে। যেনেকৈ কণাই হলঙ্গোং, শালবাম একো নেদেখে, সেই দৰে অজ্ঞানীয়ে কৰিব নলগীয়া কাম আৰু চিন্তা কৰে আৰু নকবলগীয়া কথা কয়। সেই কাৰণে, আমাৰ মানুহে জ্ঞানীলোকক চাৰিচকুৱা বুলি কয়।] ১০০।

অন্তঃপুৰে পিতৃতুল্যং মাতৃতুল্যং মহানসে।
গাষু চাত্মসমং দদ্যাৎ স্বয়মেব কৃষিং ব্ৰজেৎ ॥১০১॥

অন্তেষপুৰৰ ভাৰ পিতৃতুল্য মানুহৰ ওপৰত, ৰান্ধনি-ঘৰৰ ভাৰ মাতৃতুল্য মানুহৰ ওপৰত, গোহালি-ঘৰৰ ভাৰ নিজৰ নিচিনা মানুহৰ ওপৰত দিবা, কিন্তু খেতিলৈ নিজে ওলাবাঁ। [বয়সীয়া, জ্ঞানী আৰু ভালকৈ বিশ্বাস কৰিব পৰা মানুহকহে তোমাৰ ঘৰৰ বাজে-ভিতৰে কুৰিবলৈ দিবা। ৰন্ধাবঢ়া কাৰ্যৰ ভাৰ মাৰাৰ নিচিনা বয়সীয়া, সম্পূৰ্ণৰূপে বিশ্বাস কৰিব পৰা আৰু শুচি-সদাচাৰ থকা মানুহৰ ওপৰত দিবা। বহুত ৰোগ খোৱাৰ অশুচিতাৰ পৰাই হয়। তুমি নেচালেও যি মানুহে গৰুক নিয়মমতে আপ চাল কৰিব বুলি ভাবা তেনে মানুহক মাথোন তোমাৰ গৰু গতাবা; কিন্তু খেতিলৈ তুমি নিজে ওলাবাঁ; নহলে খেতিৰ [illegible]। সেই দেখিহে আমাৰ মানুহে কয় বোলে খেতিয়নে বাতি?] ১০১।

প্ৰবিচাৰ্য্যোত্তৰং দেয়ং সহসা ন বদেৎ ক্বচিৎ।
শত্ৰোৰপি গুণা গ্ৰাহ্যা দোষাস্ত্যাজ্যা গুৰোৰপি ॥১০২॥

হঠাৎ একো কথা নকবা, ভাবিচিন্তি চাইহে উত্তৰ দিবা, শত্ৰুৰ পৰাও ভাল গুণ শিকিবা, কিন্তু গুৰুৰ দোষকো অনুকৰণ নকৰিবা। [ভালকৈ গমি চাই তাৰ পাছতহে কোনো কথাৰ উত্তৰ দিবা: মুখত যি আহে তাকে নকবা—তেনে কৰিলে বিপদত পৰিবা। কথাৰ মুৰত কটা যায় আৰু কথাৰ মুৰত বটা পায়। সৎ-গুণ যাৰে তাৰে পৰা—আনকি সাত-শত্ৰুৰ পৰাও—শিকিবা, কিন্তু পূজনীয় মানুহৰ গাত থকা

বদ্‌গুণ নিশিকিবা। জাতকুল আৰু সকবৰ একো নিবিচাৰি যাৰে তাৰে পৰা ভাল গুণ শিকিবা; কিন্তু বেয়া কথাৰ সীমাইদিও নেযাবা।] ১০২।

নাপ্রাপ্যমভিবাঞ্ছন্তি নষ্টং নেচ্ছন্তি শোচিতুম্।
আপৎস্বপি ন মুহ্যন্তি নৰাঃ পণ্ডিতবুদ্ধয়ঃ ॥ ১০৩ ॥

যিজনে দুৰাকাঙ্ক্ষা নকৰে, নষ্ট হৈ যোৱা কথা বা কামৰ নিমিত্তে শোক নকৰে আৰু আপদতো ধৈৰ্য্য ধৰি থাকে—তেৱেঁই পণ্ডিত। [জ্ঞানীলোকে দুৰাশা নকৰে, হৈ যোৱা লোকচান আৰু বেয়া কামৰ নিমিত্তে শোক নকৰে আৰু আপদতো ধৈৰ্য্য নেৰে। তোমালোকও সেই গুণকেইটা শিকিবা।] ১০৩।

মনস্যন্যদ্ বচস্যন্যদ্ কৰ্ম্মণ্যন্যদ্ দুৰাত্মনাম্।
মনস্যেকং বচস্যেকং কৰ্ম্মণ্যেকং মহাত্মনাম্ ॥ ১০৪ ॥

দুৰ্জ্জনৰ মনত এক, কথাত আন এটা আৰু কামত আৰু আন এটা; কিন্তু মহাত্মাৰ মনত, মুখত আৰু কাৰ্য্যত একেটা। [দুষ্ট লোকে নিজৰ অভীষ্ট সিদ্ধ কৰিবৰ নিমিত্তে মনত ভাবে এটা, মুখেৰে কয় এটা আৰু কাৰ্য্যত কৰে আন এটা অৰ্থাৎ সিহঁতে মোটেই সঁচা কথা নকয়—ইহঁত বৰ কুটিল আৰু কাৰ্চুলি মাছৰ দৰে সদায় কুটিল লুটি কৰে। কিন্তু সজ্জনে পেটত যি ভাবে, মুখেৰেও তাকে কয় আৰু কাৰ্য্যতো তাকে কৰে—সিবিলাক নিচেই সৰল—হৰক-হৰক কি তাক সমূলি ভু নেপায়।] ১০৪।

আজীবনান্তাৎ প্রণয়াঃ কোপাস্তৎক্ষণভঙ্গুৰাঃ।
পৰিত্যাগাশ্চ নিঃসঙ্গা ভৱন্তি হি মহাত্মনাম্ ॥ ১০৫ ॥

এবাৰ প্ৰণয় কৰিলে আজীৱন নেৰা. কেতিয়াও খং নুঠা আৰু উঠিলেও বেগতে মাৰ যোৱা আৰু নিষ্কাম-হৃদয়ে সদাই স্বাৰ্থ বিসৰ্জ্জন দিয়া—এই গুণকেইটা সাধু পুৰুষৰ লক্ষণ। [সাধু পুৰুষৰ লগত এবাৰ প্ৰণয় জন্মিলে সেই নেহাপ্ৰীতি তেওঁ নমৰা পৰ্য্যন্ত থাকে; তেওঁৰ সতকাই খং নুঠে আৰু কেতিয়াবা কেনেবাকৈ খং উঠিলেও বেগতে মাৰ যায়; তেওঁ উপকাৰৰ হে উপকাৰ পাবৰ আশা নকৰাকৈ আৰু সময়ে সময়ে নিজৰ লোকচান কৰিও পৰৰ উপকাৰ কৰে; তেওঁৰ হিয়া বৰ উদাৰ।] ১০৫।

পাপেঽপ্যপাপঃ পৰুষেঽপ্যভিধত্তে প্ৰিয়াণি যঃ।
মৈত্ৰীদ্ৰবান্তঃকৰণস্তস্য স্বৰ্গ ইহৈবহি ॥ ১০৬ ॥

শত্ৰুৰ প্ৰতিও যি মিত্ৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে, কটু কথা কোৱা মানুহকো মিষ্ট কথা কয় আৰু যিজনৰ অন্তঃকৰণ প্ৰেমৰসেৰে সেমেকা, তেওঁৰ মানত মৰ্ত্যই স্বৰ্গ। [যিজন মানুহে শত্ৰুলৈকো শত্ৰুবালি নাচৰি বন্ধুলৈ কৰাৰ দৰে আচৰণ কৰে, যিজনে কেটেৰাজেঙ্গেৰা গালি কথা কোৱা মানুহকো মিঠা কথাহে কয়, আৰু যিজনৰ মন লোকৰ দুখবেজাৰ দেখিলে চেনেহত পমি যায় অৰ্থাৎ যিজনে পৰোপকাৰ কৰে, তেওঁ পৃথিৱীত থাকিও স্বৰ্গৰ সকলো সুখ ভোগ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়। এনে চৰিত্ৰবান মানুহৰ সকলো মিত্ৰ হয়।] ১০৬।

শোকস্থানসহস্ৰাণি ভয়স্থানশতানি চ।
দিবসে দিবসে মূঢ়মাবিশন্তি ন পণ্ডিতম্ ॥ ১০৭ ॥

শ শ ভয়ৰ আৰু হেজাৰ হেজাৰ বিপদৰ কাৰণে মূৰ্খক দিনৌ জুমুৰি দি ধৰে, কিন্তু সেইবোৰ পণ্ডিতৰ ওচৰলৈ চুকিবকে নোৱাৰে।

[বুদ্ধি আৰু কিটিপ নজনা দোষত মূৰ্খ দিনৌ বিপদত পৰে আৰু ভয় খায়, কিন্তু কথা জনা হেতুকে বিপদআপদে পণ্ডিতক পেপুৱা কৰিব নোৱাৰে। [বিপদ-আপদ যে কেৱল মূৰ্খৰ ওচৰলৈহে আহে, পণ্ডিতৰ ওচৰলৈ নাহে—এনে নহয়। সময় অনুসৰি ই সকলোৰে ওচৰলৈ আহে। বিদ্যাবুদ্ধিৰ বলত পণ্ডিতে বিপদ দূৰতে খেদায় আৰু কেনেবাকৈ বিপদত পৰিলেও কৌশলেৰে জাল ফালি ওলাই যায়। মূৰ্খই বিপদ দূৰতে খেদাব পৰা কৌশল নেজানে আৰু ইহঁত বিপদ-জালত পৰি তাৰ পৰা ওলাই যাবলৈ যিমানে চেষ্টা কৰে সিমানে টানকৈ বান্ধহে খায়।] ১০৭।

লঘূনামপি সত্ত্বাণাং সমবায়ো ৰিপুঞ্জয়ঃ।
বৰ্ষাধাৰাধৰো মেঘস্তৃণৈৰপি নিবাৰ্য্যতে ॥ ১০৮ ॥

নিচেই সামান্য বস্তুও মিলি এগোট হলে প্ৰবল শত্ৰুকো পৰাজয় কৰিব পাৰে। তুচ্ছ খেৰ একে লগে গোট খাই বাৰিষাৰ বৰষুণ নিবাৰণ কৰিব পাৰে। [নিচেই তুচ্ছ বস্তু গোট খালেও ডাঙৰ কাম কৰিব পাৰে; একতাই পৰম বল। এডাল খেৰে একো কৰিব নোৱাৰে, কিন্তু বহুত খেৰ গোটাই চোৱা ঘৰে বাৰিষাৰ বৰষুণকো মুকৰে। বহুত তৃণ গোটাই বটা ৰছে মত্তাল হাতীকো বান্ধি ৰাখিব পাৰে। মাউথে উঠিলে গুড়ি-পৰুৱাবো মৰণ নাই।] ১০৮।

হস্তস্য ভূষণং দানং সত্যং কণ্ঠস্য ভূষণম্।
কৰ্ণস্য ভূষণং শাস্ত্ৰং ভূষণৈঃ কিং প্ৰয়োজনম্ ॥১০৯॥

দানক হাতৰ, সঁচা কথাক কণ্ঠৰ আৰু শাস্ত্ৰক তোমাৰ কাণৰ ভূষণ কৰি লোৱা; তেতিয়া হলে তোমাৰ আন অলঙ্কাৰৰ প্ৰয়োজন

নাই [দীনদৰিদ্ৰক দান কৰিবা ; সদায় সকলোকে সত্য আৰু প্ৰিয় কথা কবা ; গুৰুজনৰ উপদেশ আৰু শাস্ত্ৰভাগৱতৰ কথা শুনি সেইমতে কাৰ্য্য কৰিবা। তেতিয়া হলে তুমি হাতত খাৰু বা গামখাৰু, ডিঙিত গল্পতা বা মণি আৰু কাণত কঁৰীয়া বা কেৰু, লংকেৰু, তন্তী বা লোকাপাৰ আদি অলঙ্কাৰ নিপিন্ধিলেও সকলোৱে তোমাক আদৰ কৰিব।] ১০৯।

দানেন পাণিৰ্ন তু কঙ্কণেন,
স্নানেন শুদ্ধিৰ্ন তু চন্দনেন।
মানেন তৃপ্তিৰ্ন তু ভোজনেন,
জ্ঞানেন মুক্তিৰ্ন তু মুণ্ডনেন ॥ ১১০ ॥

দানেহে হাতৰ শোভা বঢ়ায়—খাৰুৱে নোৱাৰে, স্নানেহে শুচি কৰিব পাৰে—চন্দনে নোৱাৰে; মানেহে মনত তৃপ্তি দিব পাৰে—ভোজনে নোৱাৰে; জ্ঞানেহে মুক্তি দিব পাৰে—মূৰ খুৰোৱাই নোৱাৰে। [বহুমূলীয়া অলঙ্কাৰ পিন্ধিলে হাতৰ গৌৰৱ নেবাঢ়ে—ওপৰ-হাত কৰি দান দিলেহে হাতৰ গৌৰৱ বাঢ়ে। চন্দনাদি গন্ধদ্ৰব্য গাত ঘঁহিলে শৰীৰ নিৰ্ম্মল নহয়; পৰিষ্কাৰ পানীত গা ধুলেহে গা ফৰকাল লাগে। ভাল বস্তু খাবলৈ পালে মনত যিমান আনন্দ পাবা, সুচৰিত্ৰৰ গুণত সকলোৰে ওচৰত সন্মান পালে তাতোকৈ দহগুণ তৃপ্তি পাবা। মূৰ খুৰালে অৰ্থাৎ যাৰ ধৰ্ম্মজ্ঞান নাই সেই মানুহে ধৰ্ম্ম কৰাৰ ভাও জুৰিলে মুক্তিলাভ কৰিব নোৱাৰে। যিজনৰ প্ৰকৃত তত্ত্বজ্ঞান জন্মিছে তেওঁহে মাথোন সংসাৰৰ সকলো দুখৰ পৰা মুক্তিলাভ কৰিব পাৰে। এতেকে, দুখীক দান দিবা; নিতৌ গা ধুই শুচি-সংযত হৈ থাকিবা আৰু চৰিত্ৰবান আৰু প্ৰকৃত ধাৰ্ম্মিক হবা।] ১১০

তৃণং ব্ৰহ্মবিদঃ স্বৰ্গস্তৃণং শূৰস্য জীবিতম্ ।
জিতাক্ষস্য তৃণং নাৰী নিস্পৃহস্য তৃণং জগৎ ॥ ১১১ ॥

তত্ত্বজ্ঞানীয়ে স্বৰ্গভোগ, বীৰ-পুৰুষে নিজৰ জীৱন, জিতাত্মাই ইন্দ্ৰিয়-সুখ আৰু নিস্পৃহজনে জগতখন তৃণজ্ঞান কৰে। [যিজনে ঈশ্বৰৰ স্বৰূপ জানিছে অৰ্থাৎ যি ঈশ্বৰৰ প্ৰেমত নিমগ্ন হৈ সদাই সচ্চিদানন্দ উপভোগ কৰিছে, তেওঁ স্বৰ্গসুখ তুচ্ছজ্ঞান কৰে। বীৰপুৰুষে মান ৰক্ষাৰ নিমিত্তে প্ৰাণকো তৃণজ্ঞান কৰি ইয়াক হেলাৰঙ্গে বিসৰ্জন দিব পাৰে। যিজনে কাম, ক্ৰোধ, লোভ, আদি ৰিপু জয় কৰিছে, তেওঁ ইন্দ্ৰিয়-সুখক তৃণজ্ঞান কৰে। যিজনে সংসাৰৰ মায়া ভেদ কৰিছে তেওঁ জগতৰ সকলো প্ৰলোভনকে তুচ্ছজ্ঞান কৰে। তেওঁক সংসাৰৰ কোনো বস্তুৱেই মুগ্ধ কৰিব নোৱাৰে।] ১১১।

যস্য নাস্তি স্বয়ং প্ৰজ্ঞা শাস্ত্ৰং তস্য কৰোতি কিম্ ।
লোচনাভ্যাং বিহীনস্য দৰ্পণঃ কি কৰিষ্যতি ॥ ১১২ ॥

যাৰ নিজৰ জ্ঞান নাই শাস্ত্ৰই তাক কি কৰিব? কণা মানুহৰ আগত দাপোণ ধৰাৰ লাভ কি? [যাৰ হৃদয়ত বুদ্ধি নাই তাৰ আগত শাস্ত্ৰৰ উপদেশ দিলে একো লাভ নহয়। কণা মানুহৰ আগত আৰ্চী ধৰা বা নধৰা সমান কথা—কাৰণ আৰ্চী চাবলৈ তাৰ চকুৱেই নাই। গৰুৰ আগত বায় টোকাৰী, গাঁহ খায় মুৰ জোকাৰি।] ১১২।

জলবিন্দু নিপাতেন ক্ৰমশঃ পূৰ্য্যতে ঘটঃ ।
স হেতু সৰ্ব্ববিদ্যানাং ধৰ্ম্মস্য চ ধনস্য চ ॥ ১১৩ ॥

এটোপ দোটোপকৈ পানী পৰি থাকিলেও ঘটটো লাহে লাহে ভৰি যায়; সেই দৰে দিনৌ যি বিদ্যা, ধৰ্ম্ম আৰু ধন সাঁচে তেওঁৰ এইকেইটা বস্তু গোট খায়। [দিনৌ অলপ অলপকৈ বিদ্যা শিকিবা, ধৰ্ম্মকাৰ্য্য কৰিবা আৰু ধন সাঁচিবা। সেই দৰে নিতৌ অলপ অলপকৈ শিকোঁতে, কৰোঁতে আৰু সাঁচোতে সময়ত তুমি বিদ্বান. ধাৰ্ম্মিক আৰু ধনী হবা।] ১১৩।

কো ধন্যো বহুভিঃ পুত্ৰৈঃ কুশূলাপূৰণাঢ়কৈঃ।
বৰমেকঃ কুলালম্বী যত্ৰ বিশ্ৰুয়তে পিতা ॥ ১১৪ ॥

ভঁৰাল-ঘৰত শাৰী শাৰী শুদা টেকেলি ওলমাই থোৱাৰ নিছিনাকৈ বহুত পুত্ৰ হোৱাৰ লাভ কি? তাতকৈ নিজগুণে পিতৃনাম উজ্জ্বল কৰিব পৰা এটি পুত্ৰ হোৱাই ভাল। [বহুত মূৰ্খ পুত্ৰ হোৱাতকৈ বংশৰ নাম জলাব পৰা এটি সুপুত্ৰ হোৱাই ভাল। শিয়ালৰ জাক আৰু, সিংহৰ এটাই হওক।] ১১৪।

বহস্যভেদো যাচ্ঞা চ নৈষ্ঠুৰ্য্যং চলচিত্ততা।
ক্ৰোধো নিঃসত্যতা দ্যূতমেতন্মিত্ৰস্য দূষণম্ ॥ ১১৫ ॥

ৰহস্য-প্ৰকাশ, ক্ৰোধ, অস্থিৰতা, অসত্যতা, ভিক্ষা, দ্যূত আৰু নিষ্ঠুৰতা—মিত্ৰৰ পক্ষে এই সাতোটা দোষৰ কথা। মিতিৰৰ লগত মিলা-প্ৰীতিৰে থাকিবলৈ হলে (১) টকা-পইচাৰ বাজী মাৰি তেওঁৰ লগত তাঁচ, পাশা, জুৱা আদি নেখেলিবা, (২) তেওঁক কোনো বস্তু খুজিবা, (৩) খং নকৰিবা, (৪) মিছা কথা নকবা, (৫) তেওঁৰ লগত সনা-পিঠা যেন হৈ ভেদ ভাঙি ভাল-মন্দ সকলো কথা নকবা,

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

(৬) অধীৰ আৰু (৭) নিমৰমিয়াল নহৰ্বা। মিত্ৰৰ লগত বাং বা সেলসেলি—এই দুটাৰ এটাও ভাল নহয়।] ১১৫।

অপুত্ৰস্য গৃহং শূন্যং সন্মিত্ৰৰহিতস্য চ।
মূৰ্খস্য চ দিশঃ শূন্যাঃ সৰ্ব্বশূন্যা দৰিদ্ৰতা॥ ১১৬॥

উপকাৰী বন্ধু আৰু লৰা নথকা মানুহৰ ঘৰ শূন্য; মূৰ্খৰ চাৰিও দিশ শূন্য, দৰিদ্ৰৰ পক্ষে সকলো শূন্য। [যি মানুহৰ লৰা আৰু উপকাৰী বন্ধু নাই তেওঁৰ ঘৰ 'ঘৰ' নামৰ অযোগ্য। মূৰ্খ যেনিয়েই যায় তেনিয়েই জানিবা বগা কাউৰীহে ওলায়—তাৰ অপমান সকলো ঠাইতে। দুখীয়া মানুহক যেয়ে দেখে সেয়ে ইতিকিং কৰে—তেওঁ কতো সমাদৰ বা পুতৌ নেপায়।] ১১৬।

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

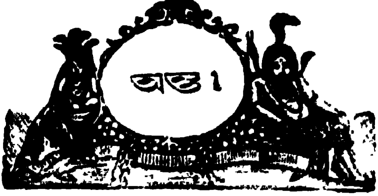

জ্ঞাননী।

আমাৰ ওচৰত সকলো প্ৰকাৰৰ প্ৰাইজ আৰু লাইব্ৰেৰীৰ কিতাপ পোৱা যায়। তলত তাৰ এখন মোটামুটি তালিকা দিয়া হল। অৰ্ডৰ পালে মাল ভি পি কৰিও পঠোৱা হয়। পৰীক্ষা প্ৰাৰ্থনীয়।

প্ৰহ্লাদ	।৴০	জ্ঞান-লহৰী	।৴০
ভীষ্ম	।৴০	মহাভাৰতৰ মৌবিচনী	॥৴০
শকুন্তলা	।৵০	কথা-ৰামায়ণ	৸০
জেম্‌ছেদজী টাটা	।০	কথা-মহাভাৰত	১৲
জোনাকী	।৵০	জয়মতী কুঁৱৰী	৸০
চানেকি	।৵০	ঈচপৰ উপকথা	॥০
মোহনভোগ	।৵০	কামত কৃতিত্ব লভিবৰ	
স্মৃতিমালা	॥০	সংকেত	॥০
আলিবাবা	।০	পেৰিক্লিচ্‌	৶৬
লিয়েৰ	।০	ডনকুইকচোট্‌	৶৬
অথেল'	।০	মদালচা	৶৬
হাঁহি-ধেমালি	।০	ধ্ৰুৱ	।৵০
মেঘনাদ বধ	১৲	ভাগ্য পৰীক্ষা	৸০
তিলোত্তমা সম্ভৱ	১৲	বন্ধন	৸৵

এটি অনুৰোধ।

আপুনি যদি সাহিত্য-ক্ষেত্ৰত সুপৰিচিত শ্ৰীযুক্ত মহেশচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা কটকীদেৱৰ কিতাপ তিনিখন (১। 'দ্ৰৌপদী'—দাম খনে ।৴০, ২। 'গজমুকুতা'—দাম খনে—।৵০ আৰু

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

৩। অসমীয়া ‘বেতাল পঞ্চবিংশতি’—দাম খনে ৸০) পঢ়া নাই তেন্তে আজিয়েই একোখন নি পঢ়ক আৰু লৰা-ছোৱালীক পঢ়িবলৈ দিয়ক। ভিনিওখন কিতাপ সংবাদপত্ৰ আৰু বিখ্যাত সাহিত্যিকসকলৰ দ্বাৰা উচ্চ প্ৰশংসিত। প্ৰথম দুখন প্ৰাইজ আৰু লাইব্ৰেৰীৰ নিমিত্তে মঞ্জুৰী কিতাপ ; তাৰ উপৰিও বালিকা-স্কুলৰ ৩য় আৰু ৫ম মান শ্ৰেণীৰ কাৰণে পাঠ্যপুথি নিৰ্ব্বাচিত হৈছে। ৩য় খনো প্ৰাইজ আৰু লাইব্ৰেৰীৰ নিমিত্তে অনুমোদিত। কিতাপ কেইখনত পাব কি—ভাষাৰ লালিত্য, ৰচনাৰ বৈশিষ্ট্য আৰু জাতীয় ঠাচ আৰু নিৰ্ভাজ ঘৰুৱা শব্দ আৰু খণ্ডবাক্যৰ নিভুৰ্ল প্ৰয়োগ আৰু সমাবেশ। শিক্ষাৰ্থীৰ সুবিধাৰ নিমিত্তে প্ৰত্যেকটি কিতাপৰ শেহত টান শব্দ আৰু খণ্ডবাক্যবোৰৰ সৰল অৰ্থ দিয়া হৈছে। এনে সৰ্ব্বাঙ্গসুন্দৰ কিতাপৰ সংখ্যা নিচেই কম। এবাৰ পঢ়ি চালে আমাৰ উক্তিৰ সত্যতা বুজিব পাৰিব।

বৰকটকী কোম্পানী,
যোৰহাট।

DISTRICT LIBRARY
HEM BARUA COLLECTION